

OPETTAJAN AINEISTO

Dialogi

hyvästä elämästä

Sebastian Slotte
Titus Hjelm

TAMMI

Toimitus: Ari Liimatainen

Taitto: Leena Lintunen

Ulkoasu: Riitta Piuva

© Tekijät ja Kustannusosakeyhtiö Tammi, 2002

Tämän teoksen valokopioiminen on tekijänoikeuslain nojalla kielletty, ellei valokopiointiin ole hankittu erillistä lupaa. Tällaisesta luvasta ovat Kopiosto ry ja Suomen valtio sopineet koskien valokopiointia opetustarkoituksiin eräissä opetusministeriön alaisissa oppilaitoksissa. Lisätietoja antaa Kopiosto ry. Tämän teoksen kopiointipohjien, kokeiden ja liitteiden kopioiminen opetustarkoituksiin on sallittu. Teoksen muu kopiointi tai tallentaminen digitaaliseen muotoon on ehdottomasti kielletty.

Sisällys

Dialogi hyvästä elämästä 4

Oppituntien toteutus 5

Dialoginen elämä 7

Dialogi ja dialoginen asenne 7

Dialogi ja muut keskustelutavat 12

Dialogi oppimisen ja ongelmanratkaisun välineenä 15

Elämäkatsomus ja elämäkatsomustieto 18

Ihmiskäsitykset 21

Etiikka – hyvän ja oikean jäljillä 24

Eettisiä ongelmia 24

Hyvä ja paha 26

Arvot 29

Normit 34

Hyveet 38

Moraalinen toiminta 45

Arjen etiikka 48

Oikeudet ja velvollisuudet 52

Moraalinen kehitys 54

Ihmisoikeudet ja ihmisen keskeiset kyvyt 56

Etiikka ja ihmisen elämäntilanteet 57

Abortti 57

Autonomia – henkilökohtainen itsenäisyys 60

Päihteet 65

Itsemurha ja eutanasia 67

Vastavuoroisuus 73

Ihminen ja ruumiillisuus 77

Seksuaalisuus ja seksi 80

Elämän mielekkyys 83

Ilo ja onnellisuus 83

Pahuus 88

Elämänsuunnitelma 94

Opettajana oleminen ei tarkoita sitä että osaa kertoa yksinkertaisesti, miten jokin asia on tietynlainen, tai sitä että luennoi. Ei, opettaminen sen oikeassa merkityksessä tarkoittaa oppimista. Tiedon välittäminen alkaa kun sinä, opettaja, opit oppilailta eli osaat asettua heidän asemaansa, jotta voisit ymmärtää, mitä oppilas ymmärtää ja miten hän sen ymmärtää. Søren Kierkegaard

Dialogi hyvästä elämästä

Tämä opettajan aineisto on tehty tukemaan lukion elämäntutkimustiedon 1. kurssin suunnittelua ja toteutusta, kun käytössä on *Dialogi hyvästä elämästä* -oppikirja. Kurssiaineisto on jaoteltu noin 30 osaan, joista kutakin voi käyttää yksittäisenä tuntuun suunnitelmana tai hyödyntää laajempina kokonaisuuksina.

Koska *keskustelu* soveltuu erityisen hyvin ensimmäisen kurssin metodiksi, olemme halunneet jättää oppitunneille tilaa jopa rönsyilevään ajatustenvaihtoon, kuitenkin niin että kaikki oleellinen kurssin sisällöstä ehditään opiskella. Yhtenä tavoitteena on myös vuorovaikutuksen ja *dialogin* kehittyminen.

Tämä opettajan aineisto antaa mahdollisuuksia ainakin kolmelle toteutustavalle.

1. Kurssilla voidaan edetä suoraan *Dialogi hyvästä elämästä* -kirjan mukaisesti, jolloin myös tämän aineiston tuntisuunnitelmia pystyy soveltamaan numerojärjestyksessä. Tällä tavoin käydään aluksi läpi elämäntutkimustiedon metodi, eli *dialoginen lähestymistapa*, tämän jälkeen opiskellaan *etiikan perusteita* ja lopuksi tutustutaan *arkisovelluksiin*. Kurssi kasvattaa opiskelijan kykyä ymmärtää eettisiä ongelmatilanteita ja hyvän elämän ihanteen toteuttamisen erikoispiirteitä. Tämän lisäksi kehitetään keskustelutaitoja ja kannustetaan opiskelijaa tarkastelemaan omia arvojaan sekä tekemään omaa elämänsuunnitelmaansa.

2. Oppituntien lähtökohdaksi on mahdollista ottaa myös kirjan loppuosan soveltavan etiikan tapausesimerkit (abortti, päihde, itsemurha jne.), jolloin yksittäisten tapausten kautta voidaan lähestyä dialogia ymmärtämisen välineenä.

Sama tapaus voi läpäistä koko kurssin, tai esimerkkejä voidaan vaihtaa sitä mukaa kun siirrytään uuteen eettiseen käsitteeseen tai teoriaan. Tässä toteuttamisvaihtoehdossa jokaisen soveltavan tapauksen yksittäisongelmat tulisi purkaa vasta, kun peruskäsitteitä ja etiikkaa on opiskeltu eli ”kielioppi” elämäntutkimuksellisten kysymysten käsittelyyn on luotu.

3. Soveltavan etiikan tapaukset tarjoavat loistavan mahdollisuuden aktivoida opiskelijoita tekemään tutkielmia ja esitelmiä. Dialogisen lähestymistavan käytännön harjoitteluun voi rakentaa tilanteita, joissa opiskelijat tekevät ryhmissä esityksiä tai alustuksia esimerkiksi oppikirjan aiheista.

Jokaiselle ryhmälle annetaan jokin tietty soveltavan etiikan tapaus. Tämän jälkeen ryhmä pohtii omaa kantaansa ja esittelee aihetta sen näkökulmasta. Etukäteen valittu toinen ryhmä tutustuu myös aiheeseen mutta edustaa kriittistä, mahdollisesti jopa vastakkaista näkökulmaa. Oleellisia eivät ole ryhmän omat mielitykset, vaan tärkeitä ovat nimenomaan erilaiset tarkastelutavat. Loput opiskelijat pohtivat argumenttien pätevyyttä ja sitä, miten esitetyjä näkökulmia voi ymmärtää tai lähentää. Edellä kuvattu seminaarimainen työskentely vaatii dialogisen menetelmän ja peruskäsitteiden hyvää hallintaa, joten kurssin aluksi on syytä tutustua dialogin menetelmään ja kielioppiin.

Oppituntien toteutus

Tässä opettajan aineistossa käydään tunti tunnilta läpi *oppituntin tavoite* opiskelijan näkökulmasta ja esitellään vähintään kaksi *toteuttamistapaa* tavoitteen saavuttamiseksi. *Dialoginen toteutus* on mielestämme mahdollinen kaikilla tunneilla, mutta materiaalisissa on virikkeitä myös muuhun ongelmalähtöiseen tai opettaja-johtoiseen työskentelyyn.

Vaikka tuntien toteutumistavat *opetusaineistoinen* (kalvoineen ja tekstikatkelmineen) on suunniteltu itsenäisiksi kokonaisuuksiksi, eri vaihtoehtoja voi tietysti yhdistellä opettajan oman näkemyksen ja tarpeiden mukaisesti.

Joiksikin tunneiksi olemme kirjoittaneet ensin yleistä johdatusta aiheeseen. Joissain suosittelimme lähtökohdaksi *tehtävää* tunnin toteutustavasta riippumatta. Monet yleisistä johdatuksista lähtevät liikkeelle erityyppisistä *sanonnoista*, *aforismeista* tai *lausahduksista*. Ne voi esittää luokalle, minkä jälkeen kukin opiskelija saa valita sanonnan, joka parhaiten (tai huonoiten) kuvaa hänen senhetkistä näkemystään tai yhteiskunnassa vallitsevaa asennetta käsiteltävään aiheeseen. Sanontoja voi jakaa myös pienryhmille, jolloin ryhmät pyrkivät löytämään sekä perusteluja että vastaväitteitä.

Joillekin tunneille olemme valinneet erikseen aiheita dialogiselle toteutustavalle (ks. myös *Dialogi hyvästä elämästä* s. 15). Tällöin annamme esimerkkejä mahdollisista kysymyksistä ja tilanteista joihin dialogissa syvennytään. Aiheen valinnassa on mielestämme tärkeää se, että opettaja kykenee keksimään ohjeiden mukaisen esimerkin, joka soveltuu kulloisillekin opiskelijoille.

Kuten *Dialogi hyvästä elämästä* -kirjan johdannossa totesimme, elämäkatsomukselliset kysymykset ja ongelmat eivät ole mustavalkoisia, eikä niihin ole yhtä oikeaa ratkaisua. Onneksi asioista voi kuitenkin keskustella ja niistä voi ottaa selvää. Dialogisuus innostaa opiskelijoita elämäkatsomustiedon opiskeluun ja antaa myös opettajalle uusia näkemyksiä ja virikkeitä.

Sebastian Slotte
Titus Hjelm

Dialoginen elämä

1. tunti Dialogi ja dialoginen asenne

Ensimmäisen tunnin tavoitteena on miettiä, mitä dialoginen, keskusteleva lähestymistapa elämään ja elämäntarkastukseen on. Opiskelijat oppivat kuuntelutavan, asenteen ja ilmaisutavan merkityksen keskustelussa.

Tunnilla pohditaan väittelyn, keskustelun ja dialogin sävyeroja. Opitaan kuuntelemaan ja ymmärtämään erilaisia näkökulmia sekä eläytymään niihin ennen asioiden leimaamista hyväksi, huonoiksi, oikeiksi tai vääriksi.

Dialogin suhdetta todellisuuteen voi havainnollistaa kuvilla (*Opetusaineisto 1*). Molemmissa kuvissa on mahdollista nähdä kaksi eri asiaa. Toinen näyttää joko kanina tai ankkana, toinen nuorena neitona tai vanhana naisena. Selvitetään molemmat näkökulmat ja keskustellaan siitä, miten sama todellisuus saattaa näyttää eri tavalla eri katsojille, ilman että kumpikaan näkemys on se oikea tai väärä.

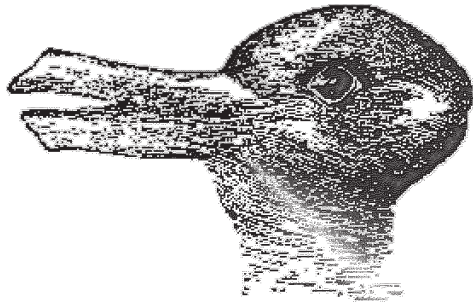
Toteutustapa 1. Kuuntelemiseen vaikuttavat tekijät. Miten kuuntelija vaikuttaa keskusteluun (*Opetusaineisto 2*)?

Mietitään hyvän ja huonon kuuntelijan ominaisuuksia. Opiskelijat saavat parityönä muistella jotain mukavaa tapahtumaa menneeltä viikolta. Toinen kertoo tapahtumasta kumppanilleen. Ensimmäisenä tehtävä on esittää huonoa kuuntelijaa. Tämän jälkeen kertojan ja kuulijan roolit vaihtuvat, ja sama asia selostetaan nyt hyvälle kuuntelijalle. Lopuksi opiskelijat kertovat, miltä tuntui selittää kokemustaan hyvälle ja miltä huonolle kuuntelijalle.

Hyvä kuuntelija on hiljaa, tarkkaavainen, keskittynyt, empaattinen, katsoo silmiin, kysyy lisää ja osoittaa että on kiinnostunut. *Huono kuuntelija* väentelehtii, on omissa maailmoissaan, keskeyttää, keskittyy muihin asioihin, vaihtaa puheenaihetta tai kirjoittaa samalla tekstiviestejä.

Toteutus 2. Dialogisuutta lähestytään *Krishnamurti*-katkelmaa hyödyntäen (*Opetusaineisto 3*). Opiskelijat tutustuvat lainaukseen ja pohtivat, mitä ajatuksia se herättää kuuntelemisesta. Pohditaan kuulemisen ja kuuntelemisen eroja. Miten läsnäolo ja keskittyneisyys liittyvät kuuntelemiseen?

Tämän jälkeen tutustutaan *dialogi*-sanan merkitykseen (*Opetusaineisto 4*). Eritellään puheen merkitystä kulttuurissamme. Luetaan intiaanidialogi (oppikirjan s. 12) ja pohditaan, miten samankaltainen asenne vaikuttaisi arkitilanteissa (poliittisessa televisioväittelyssä, keskustelussa viikkorahasta tai kotiintuloajoista vanhempien kanssa, erimielisyyksissä tyttö- tai poikaystävän kanssa, oppitunneilla, koulussa ja työpaikoilla). Milloin dialogisuutta tulisi hyödyntää, milloin välttää?

Internet: www.tammi.net/dialogi

Kuuntelijan asenteen ja aseman vaikutus keskusteluun

Asema

- Miten puhut kouluun liittyvistä asioista vanhemmille, opettajille tai kavereille?
- Miten kuvailet itseäsi työpaikkahaastattelijalle, nettiystävälle, satunnaiselle tutulle?
- Miten puhut työasioista esimiehelle, työkaverille, vanhemmillesi?

Ennakkoluulot ja -olettamukset

- Mikä vaikutus on kuuntelijan ihonvärillä, uskonnolla tai äidinkielellä?
- Miten vaikuttaa yhteiskunnallinen asema, oppineisuus, ikä?
- Onko ihmisryhmiä, joihin et luota?

Tunnetila ja keskittyneisyys

- Miten vaikuttaa, jos kuuntelija on hermostunut?
- Miten vaikuttaa, jos kuuntelija tuntuu mieltävän muita asioita?
- Miten vaikuttaa, jos kuuntelija on vihamielinen?

Kiinnostus

- Miten kuuntelijan kiinnostus ilmenee?
- Miten kuuntelijan kiinnostuneisuus vaikuttaa sanomaan?

Muut tekijät

Kuuntelemisen haaste

Intialainen ajattelija Krishnamurti (1895–1986)

En tiedä, oletko koskaan perehtynyt siihen, miten kuuntelet. On aivan sama, mitä kuuntelet: lintua, tuulta puun lehdissä, veden pauhua, itsesi kanssa käymääsi dialogia tai läheisten ystäviesi, vaimosi tai miehesi kanssa käymiäsi keskusteluja.

Jos yritämme kuunnella, se osoittautuu hyvin vaikeaksi, koska kuunteluamme sävyttävät aina omat mielipiteemme ja ajatuksemme, ennakkoluulomme, taustamme, taipumuksemme ja impulssimme – ja kun ne saavat vallan, kuuntelemme tuskin ollenkaan sitä, mitä ympärillämme sanotaan. Tällaisessa tilassa kuunteleminen on arvotonta.

Ihminen kuuntelee ja oppii vain tarkkaavaisuuden ja hiljaisuuden tilassa, jossa koko tausta on odotuksen vallassa. Vasta silloin on mahdollista kommunikoida! Isaacs, W. 2001. Dialogi ja yhdessä ajattelemisen taito. Helsinki: Kauppakaari.

Dialogi-sana voidaan ymmärtää

- kaksinpuheluna, vuoropuheluna tai käsitteen/sanan (kr. *logos* 'sana') läpikäyvä tutkimuksena (kr. *dia* 'läpi', vrt. *diakuva*)
- esim. elokuvan tai näytelmän vuoropuheluna
- arkisessa mielessä keskusteluna

- *vuorovaikutuksen ja yhteisen tutkimuksen menetelmänä*, joka korostaa
 - kuuntelemista
 - arvostelmista pidättäytymistä
 - keskustelukumppanin kunnioittamista
 - yhdessä ajattelua.

2. tunti Dialogi ja muut keskustelutavat

Tavoitteena on oppia ymmärtämään, mikä ero dialogilla on verrattuna muihin vuorovaikutus- ja keskustelutapoihin, sekä miettiä, milloin dialogi on hyvä vaihtoehto.

Filosofi Martin Buber (1878–1965) luokitteli dialogin inhimilliseksi vuorovaikutukseksi, jossa toinen osapuoli hyväksytään kokonaisuudessaan arvoista, näkemyksistä ja henkilöhistoriasta huolimatta. Buberilainen dialogi ei siksi voi olla yksipuolista, vaan kaikkien osallistujien on hyväksyttävä nämä ehdot ennen dialogia.

Vuorovaikutusmenetelmänä dialogi ymmärretään yhdeksi monista inhimillisistä kommunikointitavoista. Muita ovat muun muassa keskustelu, väittely ja riita. Dialogin voima piilee sen kyvyssä avata erilaisia näkemyksiä ja antaa erilaisille ihmiselle mahdollisuus kuunnella ja ymmärtää toisiaan.

Dialogia voidaan käyttää muun muassa konfliktien ratkaisuun. Neuvostoliiton entisen presidentin Mihail Gorbatšovin mukaan lännen ja idän välisen kylmän sodan loppu alkoi Reykjavikin kokouksessa, jossa hän ja Yhdysvaltain presidentti Ronald Reagan tapasivat toisensa ensimmäistä kertaa ihmisinä, eivät vihollisvaltion edustajina. Tämä henkilökohtaisen tason kohtaaminen ei ollut sattuma vaan järjestettiin osittain dialogin reunaehtojen mukaan. On kuitenkin monta tapaa ratkaista konflikteja.

Toteutustapa 1. Pohditaan pienryhmissä, miten jokin tietty konflikti (perheriita, työtaistelu, uskontojen väliset kiistat, maankäyttö, maiden väliset konfliktit) on mahdollista ratkaista ja millaisin seuraamuksin (*Opetusaineisto 5*). Keskustellaan erilaisista puhe-tilanteista (kaverin kanssa, koulutunnilla, vanhempien kanssa, lääkärin luona) ja siitä, mitkä reunaehdot niissä vallitsevat.

Keksitään esimerkkejä siitä, milloin mitäkin konfliktiratkaisukeinoa on syytä käyttää tai olla käyttämättä (*Opetusaineisto 5*). Aloitetaan kuitenkin pohtimalla eri ratkaisukeinojen ominaispiirteitä.

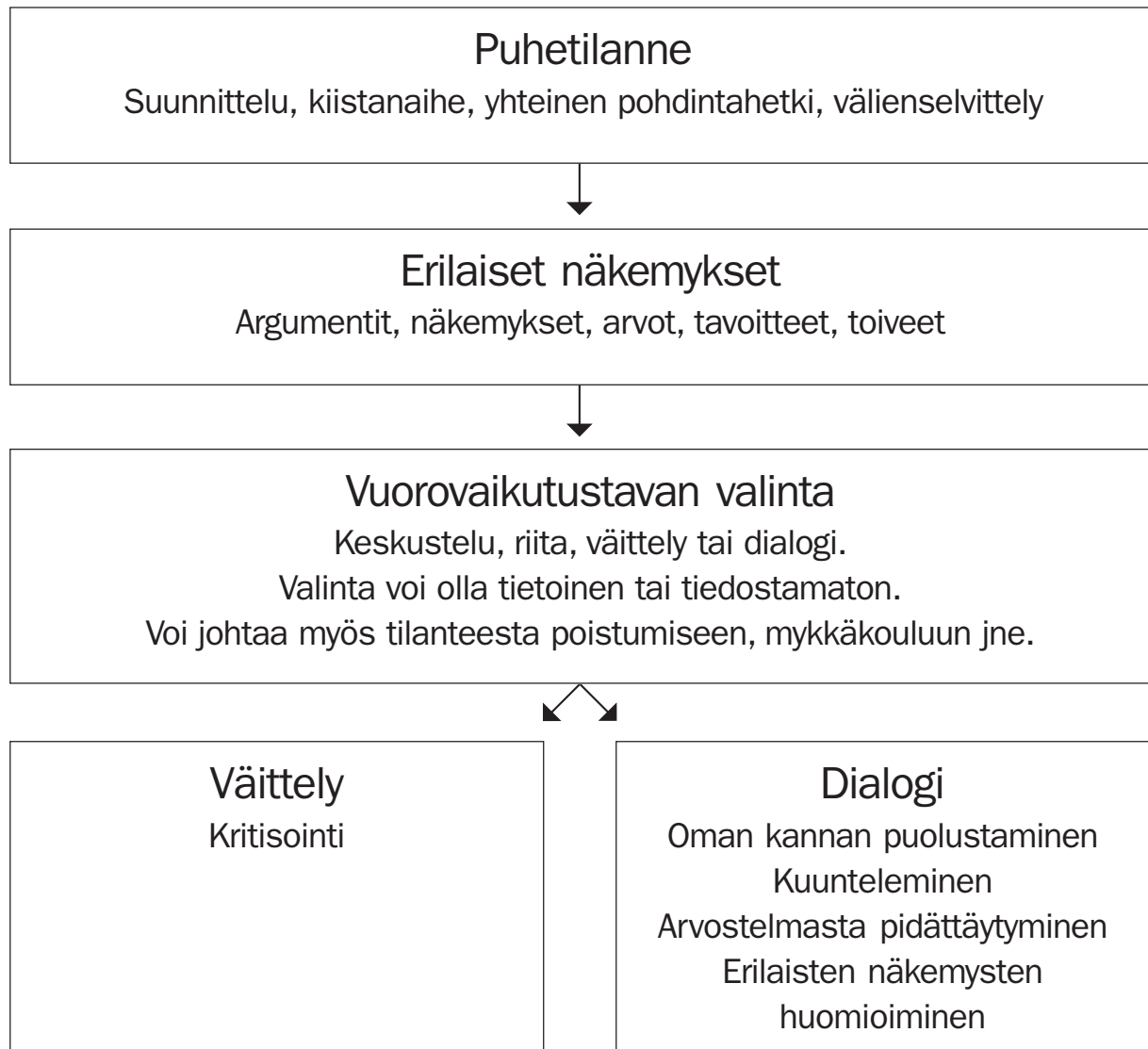
Toteutus 2. Tutustutaan erilaisiin keskustelutapoihin oppikirjan taulukosta, s. 14. Pienryhmissä pohditaan, miten erilaisten vaihtoehtojen hyödyntäminen (argumentointi, väittely, dialogi) vaikuttaisi keskusteltavaan asiaan esimerkiksi puhuttaessa parhaasta poliittisesta järjestelmästä, uskonnosta ja uskonnottomuudesta, elämänsuunnitelmista, varusmiespalvelun suorittamisesta tai suorittamattomuudesta, vegetarismista ja niin edelleen.

Dialogiin voi tutustua prosessina *Opetusaineiston 6* ja oppikirjan sivun 15 ohjeiden avulla.

Konfliktien ratkaisukeinoja

Ratkaisukeino	Ominaispiirteitä	Mihin käytetään usein/tavallisesti?	Mihin voitaisiin käyttää? Mihin ei?
Väittely			
Dialogi			
Neuvottelu			
Sovittelu			
Tuomioistuin			
Rauhaanpakottaminen			
Sota			

Dialogi – väittely

3. tunti Dialogi oppimisen ja ongelmanratkaisun välineenä

Tavoitteena on

- tunnistaa, mitä ongelmia yhdessä ajattelemiseen voi liittyä
- oppia löytämään ratkaisuja dialogin avulla
- avustaa opiskelijaa tarkastelemaan asioita eri näkökulmista.

Toteutustapa 1. Pohditaan sanontaa *Joukossa tyhmyys tiivistyy*. Opettaja voi kertoa historiallisia esimerkkejä siitä, milloin yhteinen ajattelu (tai vahva yhteisöllisyys) on osoittautunut huonoksi tai ongelmalliseksi vaihtoehdoksi (natsi-Saksa, Neuvostoliitto, äärinationalismi). Tämän jälkeen on mahdollista keskustella, missä muodossa liiallista yhteistä ajattelua esiintyy nykyisin.

Pohditaan, milloin ja missä asioissa yhteinen tai vaihtoehtoisesti yksilöllinen ajattelu on parhaaksi. Yhteisen ajattelun etuja voidaan korostaa viittaamalla esimerkiksi yhteiskunnallisessa keskustelussa yhteisöllisyyteen ja demokratiaan.

On sanottu, että äänestyskäytäntö on demokratian pakkokeino. Demokratiassa äänestetään, jos yhteisymmärrystä ei synny keskustelun avulla. Miten tämä periaate toteutuu suomalaisessa politiikassa? Onko joidenkin televisio-ohjelmien tarjoama mahdollisuus äänestää ohjelmassa käsiteltävän asian puolesta tai sitä vastaan demokratiaa?

Toteutus 2. Tutustutaan ryhmätyöskentelyn ja -ajattelun ongelmiin (*Opetusaineisto 7*). Keskustellaan, miten ne voivat ilmetä esimerkiksi koulutunnilla. Tämän jälkeen pohditaan, kuinka dialogisuus ja dialogin hyveet auttavat ongelmien poistamisessa ja välttämässä (*Dialogi hyvästä elämästä*, s. 13–14).

Opettaja esittelee seuraavat väitteet (*Opetusaineisto 8*) vuoron perään. Ilman sen kummempia keskusteluja luokassa äänestetään väitteen puolesta tai sitä vastaan. Opettaja voi kirjata jaa/ei-tulokset vakuuttavuuden luomiseksi.

Äänestysten jälkeen keskustellaan äänestämisen mielekkyydestä. Mitkä väitteet ovat mustavalkoisia? Mitkä kysymykset vaativat lisätarkastelua ennen äänestystä? Mitkä ovat sen kaltaisia, että ne vaativat yhteistä tai yksilöllistä tarkastelua?

Ryhmätyöskentelyn ongelmia

- Jäsenten henkilökohtaiset ominaisuudet:
ujous, rohkeus yms.
- Sosiaalinen paine:
haluttomuus panna itseään likoon vähentää luovuutta.
- Vastuun siirtäminen:
jäsenet uskovat, että jollakulla muulla on paremmat valmiudet vastata kysymyksiin.
- Voimakkaat persoonat dominoivat.
- Tavoitteen hämärtyminen:
mielistely, turhamaisuus, halu voittaa korostuu liiaksi.
- Tyytyminen:
tehdään hätiköityjä päätöksiä.
- Aivoriihet saattavat vähentää ideoiden laatua ja määrää.

Äänestä puolesta tai vastaan!

Väite	Jaa	Ei
1. Koulupäiviä pitäisi pidentää.	☐	☐
2. Britney Spears on supertähti.	☐	☐
3. Suomi on paras maa.	☐	☐
4. Kesä on paras vuodenaika.	☐	☐
5. Suomessa on liikaa televisiokanavia.	☐	☐
6. Ydinvoima on paras energiamuoto.	☐	☐
7. Presidentinvaltaa pitäisi lisätä.	☐	☐
8. Murhasta pitäisi langettaa kuolemantuomio.	☐	☐
9. Suomi voittaa seuraavat jääkiekon MM-kisat.	☐	☐

4. tunti Elämänkatsomus ja elämänkatsomustieto

Tavoitteena on johdattaa opiskelijat pohtimaan *elämänkatsomus*-käsitteen ja *elämänkatsomustieto*-oppiaineen merkityksiä. Samalla tutustutaan muihin ainetta tukeviin tieteisiin ja aihekokonaisuuksiin. Lisäksi keskustellaan erilaisista elämännäkemyksistä (*Opetusaineisto 10*).

Toteutustapa 1. Opiskelijat pohtivat, mitä elämänkatsomus on ja antavat esimerkkejä elämänkatsomuksellisista kysymyksistä. He esittävät vuorotellen omat näkemyksensä, ja esimerkit kirjoitetaan tauluun. Kysymystä *Mitä elämänkatsomustieto on?* lähestytään tarkastelemalla opiskelijoiden esimerkkejä. Pohditaan muun muassa, miten ja minkä tieteiden avulla kysymyksiin voisi vastata.

Toteutus 2. Opettajajohtoisen tunnin voi toteuttaa tarkastelemalla, miten eri tieteet ja oppiaineet tukevat elämänkatsomustiedon kysymyksiä (*Opetusaineisto 9*). Opiskelijat pohtivat oppikirjan avulla, mitkä elämänkatsomukselliset kysymykset ja ongelmat kiinnostavat heitä eniten ja esittävät perustellut näkemyksensä luokalle.

Onpa liikkeelle lähdetty miten tahansa, opiskelijat on syytä tutustuttaa ainakin seuraaviin peruskäsitteisiin:

- *elämänkatsomus*
- *elämänkatsomustieto*
- *maailmankuva*
- *maailmankatsomus*
- *elämänsuunnitelma*
- *elämänfilosofia*.

Mitkä oppiaineet ja tieteet (*Opetusaineisto 10*) antavat sisältöä millekin peruskäsitteelle?

Dialogisessa lähestymistavassa kysytään, mitä on elämänkatsomus.

Elämä

Elämisen taito ja kuolemisen taito ovat sama asia.

Elämäntaito muistuttaa paremminkin painia kuin tanssia.

Elämä ei ole ongelma, joka pitäisi ratkaista, vaan todellisuus, joka on koettava.

Hyvin harvat elävät tänään. Useimmat valmistautuvat elämään huomenna.

Aloita elämä heti ja laske jokainen päivä erilliseksi elämäksi.

Elämä on elämisen arvoinen, muttei jatkuvan pohdinnan.

Kukaan ei kertonut, että lattia on liukas. Sitä on elämä.

Elä ikään kuin eläisit jo toista kertaa ja ensimmäisellä kerralla olisit tehnyt kaiken juuri niin väärin kuin nyt olet aikeissa tehdä.

Elämänkatsomustietoa tukevat tieteet ja oppiaineet

Tiede	Auttaa vastaamaan esim. seuraaviin kysymyksiin:
Käsitteitä koskevat tieteet tai aineet	
Filosofia, etiikka	Mitä on hyvä elämä? Mitä on hyvä elämänkatsomus? Miten minun tulisi elää?
Yhteiskunta- ja ihmistieteet	
Sosiologia Valtiotiede Antropologia Uskontotiede Sosiaalipsykologia Psykologia	Mitä lainalaisuuksia kaikista ihmisyyhteisöistä löytyy? Miten ihmiset järjestävät yhteisöllisen elämänsä? Miten trobriandilaiset hahmottavat maailman? Mitä buddhalaiset ajattelevat kuolemasta? Mikä saa ihmisen tekemään itsemurhan?
Luonnontieteet	
Lääketiede Biologia Fysiikka	Missä mielessä päihteet ovat vaarallisia terveydelle? Miten ihminen lisääntyy? Miten elämä on syntynyt?
Lakitieteet	
Lakitiede	Mitä ihmisoikeussopimuksia Suomi on sitoutunut noudattamaan? Mitä oikeuksia minulla on toteuttaa elämänsuunnitelmaani?

5. ja 6. tunti Ihmiskäsitykset

Tarkoituksena on tutustua *ihmiskuvan* ja *ihmiskäsityksen* käsitteisiin ja niiden kautta perusnäkemys ihmisestä ja hänen yhteisöllisyydestään. Tarkastellaan, miten oma ihmiskäsitys vaikuttaa arvoihin, elämäkatsomukseen ja käsitykseen maailmasta sekä muista ihmisistä.

Opiskelijoille on syytä painottaa, että jaottelut esimerkiksi naturalistiseen ja kulturalistiseen ihmiskäsitykseen eivät ole absoluuttisia. Jotkin inhimilliset ominaisuudet voidaan nähdä enimmäkseen biologisina ja vähäisessä määrin kulttuurisina ja toiset päinvastoin.

Toteutustapa 1. Opettajajohtoisella tunnilla lähestytään ihmiskäsityksiä eri näkökulmista (*Opetusaineisto 11*).

Toteutus 2. Aloitetaan ihmiskäsityksiin ja niiden merkityksiin tutustuminen tarkastelemalla ja pohtimalla Alfred Rosenbergin ja Viktor E. Franklin tekstikatkelmia (*Opetusaineisto 12*). Pohditaan, missä muodossa lainausten ajatukset ihmisestä esiintyvät nyky-yhteiskunnassa.

Kummankin aloituksen jälkeen opiskelijat voivat kirjoittaa refleksiivisen (vapaamuotoisen ja pohtivan) esseän tekstikatkelmien pohjalta.

Dialoginen toteutus: Mitä on inhimillisyys? Millainen on hyvä ihminen? Mitä on yksilöllisyys?

Ihmiskäsitykset

<p>Naturalistinen ihmiskäsitys Sosiodarwinismi, biologismi: Ihminen ei olennaisesti poikkea muista eläimistä. Sosiobiologia: ihminen on verrattavissa niin muurahaiseen kuin leijonaan.</p>	<p>Kulturalistinen ihmiskäsitys Humanismi: kieli, mieli ja kulttuuri erottavat ihmisen muista eläimistä.</p>
<p>Essentialistinen ihmiskäsitys Aristoteles, Platon, kristinusko: ihmisellä on perusolemus, essentia.</p>	<p>Eksistentialistinen ihmiskäsitys Camus, Sartre, Nietzsche: Ihminen on maailmaan heitetty. On mahdollista valita oma olemus.</p>
<p>Teistinen ihmiskäsitys Kristinusko, islam: maailma ja ihminen ovat jumalan luomuksia ja noudattavat jumalan asettamia lakeja.</p>	<p>Ateistinen ihmiskäsitys Marxismi, sekulaari humanismi: Jumala on kulttuurisidonnainen ja ihmisen keksimä. Jumalaa ei ole olemassa.</p>
<p>Humanistinen ihmiskäsitys Antiikin Kreikka: Yksilöt ovat kykeneviä päättämään omista asioistaan. Kulttuurinen ja tieteellinen moninaisuus on hyväksi ihmiskunnalle. Yhteisön tulisi palvella yksilön tarpeita.</p>	<p>Antihumanistinen ihmiskäsitys Uusnatsismi, fasismi, stalinismi: Yksilön tulisi palvella yhteisöä. Yhteisön etu on aina ensisijainen. Metafyysiset periaatteet ovat ihmistä korkeampia, kuten ”kommunistinen yhteiskunta”, arjalainen maailmanherrsuus jne.</p>

Alfred Rosenberg

Natsi-ideologi (1893–1946)

Uusi elämänfilosofiamme ei ole mikään tunteellinen saarna vaan kova ja katkera vaade. Me tiedämme, että inhimillisyysoopin [humanismin] pyrkimykset vastustaa luonnonvalintaa kostautuvat: luonto murskaa demokratian ja muut vastaavanlaiset pyrkimykset.

Saksan uudistuksen luonne perustuu alistumiseen veren ikuisten aristokraattisten luonnonlakien edessä. Heikkoutta ja sairautta vältämme viemällä tahdollisesti vahvan ja luovan ihmisen huipulle. Tämä on tietoinen valinta: emme jää katsomaan, mitä jää taakse.

Viktor E. Frankl

Terapeutti, keskitysleirivanki (1905–97)

Rakkaus on ainut tie ymmärtää toisen ihmisen todellista persoonallisuutta. Kukaan ei voi tuntea läpikotaisin toista ihmistä, hänen koko olemustaan, jollei rakasta häntä.

Rakkaus on henkistä toimintaa, jonka avulla on mahdollista nähdä rakastetun ihmisen keskeiset ominaisuudet ja piirteet, jopa enemmän. Rakkaus mahdollistaa rakastetun potentiaalisuuden [mahdollisuuden] näkemisen, sen mikä ei vielä ole aktuaalistunut [tullut toteen] mutta jonka on aktuaalistuttava [tultava toteen].

Etiikka – hyvän ja oikean jäljillä

7. tunti Eettisiä ongelmia

Oppitunnilla käsitellään eettisten ongelmien luonnetta ja sitä, mitkä ylipäänsä ovat etiikan alueeseen kuuluvia kysymyksiä ja mitkä eivät. Mikä tekee eettisistä ongelmista erityislaatuisia? Mitä tarvitaan eettisten ongelmien ratkaisemiseen?

Toteutustapa 1. Opiskelijat kertovat omakohtaisia kokemuksiaan eettisistä ongelmatilanteista. Tässä vaiheessa ei puututa millään tavalla *etiikan* käsitteen sisältöön, vaan keskitytään vain siihen, mitä kertomuksia opiskelijoiden mielikuvista syntyy.

Valitaan 3–5 esimerkkiä ja pohditaan yhdessä, mikä teki juuri niistä eettisiä ongelmia. Tuodaan esille *hyvän* ja *pahan* sekä *oikean* ja *väärän* käsitteiden keskeisyys eettisessä pohdinnassa. Kootaan lopuksi etiikan merkityksiä ajatuskartaksi (*Opetusaineisto 13*, oppikirjan s. 42). Kartan avulla pyritään hahmottamaan myös käsitteiden suhteita.

Toteutus 2. Jokainen opiskelija kirjoittaa esimerkin eettisestä ongelmatilanteesta paperilappuun, jotka sitten kerätään. Laput sekoitetaan ja jaetaan uudelleen. Halukkaat lukevat paperilla kerrotun esimerkin, ja tästä edetään yhteiseen keskusteluun.

Esimerkkien analysointi: Oppikirjan sivun 83 tehtävät 4 ja 5 motivoivat aiheeseen. Keskustelussa on tärkeää kyseenalaistaa itsestään selvinä näyttäytyvät asenteet ja tunteisiin vetoavat argumentit.

Etikka

Otetaan esille *hyvän* ja *pahan* käsitteiden keskeisyys etiikassa sekä ihmisen ainutlaatuinen kyky tehdä moraalisia valintoja. Käsitellään hyvän eri lajeja ja sitä, että moraalinen hyvä ei välttämättä tuota hyvää muissa merkityksissä.

Toteutustapa 1. Lähdetään liikkeelle väitelauseista ja keskustellaan opiskelijoiden näkemyksistä (*Opetusaineisto 14*). Tässä vaiheessa on hyvä kiinnittää huomio siihen, millä tavoin *hyvä* ymmärretään. Sama asia voi olla useassa merkityksessä hyvä. Tuodaan esille myös moraalisen hyvän ja esimerkiksi hedonistisen hyvän mahdollinen ristiriitaisuus.

Hyvät ja pahat asiat: opiskelijat kokoavat pareittain hyviä ja pahoja asioita erilaisista opettajan antamista aiheista, esim. hyvä ja paha

- koulussa
- maailmanpolitiikassa
- ystäväpiirissä
- sodassa
- rakkaudessa, seurustelussa.

Esimerkkejä saa myös ajankohtaisista aiheista. Vastaukset voidaan koota kalvolle tai käydä läpi suullisesti. Päämääränä on pohdita kysymystä, onko hyvää olemassa. Onko olemassa jotain sellaista, mikä kaikkien ihmisten mielestä voisi olla hyvää? Pohditaan samaa pahan osalta. Miten tällainen hyvä ja paha ilmenee?

Toteutus 2. Pienryhmissä kirjoitetaan lapulle kaksi asiaa, jotka opiskelijoiden mielestä ovat ehdottoman hyviä, ja kaksi asiaa, jotka ovat ehdottoman pahoja. Ryhmät vaihtavat lappuja ja miettivät, onko olemassa alakulttuureja, kansakuntia tai järjestöjä, jotka eivät pidä kyseisiä asioita hyvinä tai pahoina.

Tämän jälkeen tutustutaan katkelmaan Friedrich Nietzschen teoksesta *Hyvän ja pahan tuolla puolen* ja pohditaan nihilististä näkemystä, jonka mukaan moraalinen luokittelu hyvään ja pahaan on pelkkä paheksumis-, kosto- ja rangaistuskeino, joka suunnataan ihmisiin, joiden luonne ja ajattelutavat ovat erilaisia (*Opetusaineisto 15*). Jos katkelman teoreettinen nihilismi vaikuttaa liian kärjistetyltä, voi jo tässä vaiheessa ottaa esiin Kurt Vonnegut -katkelman *Kissan kehto* (*Opetusaineisto 31*).

Hyvän muunnelmat

- Mannerheim oli hyvä presidentti.
- Nokia on hyvä puhelinmerkki.
- Lasagne on hyvää.
- Pablo Picasso oli hyvä maalari.
- Punaisen Ristin pyrkimykset ovat hyviä.
- Lomailu tekee hyvää.
- Mahatma Gandhi oli hyvä ihminen.
- Tämä sahanterä on loistava.
- Suomi pelasi hyvän ottelun.

Hyvän ja pahan tuolla puolen

Friedrich Nietzsche (1844–1900)

Moralisointi on henkisesti vajavaisten ihmisten suosikkikosto niille, jotka eivät moralisoimista harrasta. Se on myös eräänlainen luonnon vahingonkorvaus siitä, että luonto on kohdellut heitä kaltoin.

Näennäisesti moralisointi on mahdollisuus henkeväytyä ja tuntea itsensä hienoksi – moraalinen ilkeys on muka henkevyttä. Moralisteja ilahduttaa mittapuu, joka antaa ymmärtää, että he ovat tasavertaisia niiden kanssa, joilla on todellista henkistä pääomaa ja täten etuoikeuksia. – Moralistit taistelevat kaikkien tasavertaisuudesta puolesta jumalan edessä, ja siksi heidän on myös melkein uskottava jumalaan. Heidän joukostaan löytyvät ateismin kovimmat vastustajat. Jos joku kertoisi heille, että ”henkinen yliverisuus on epäsoinnussa kaikenlaisen rehellisyyden ja kunniallisuuden kanssa”, he raivostuisivat. – Varon kyllä tekemästä niin.

Tavoitteena on selvittää opiskelijoille arvojen luonnetta ja merkitystä. Mikä on arvo? Mitkä ovat itse kunkin omat arvot? Miten arvot vaikuttavat toimintaamme?

Keskustelu aiheesta *Mikä on arvokasta?* motivoi opiskelijoita. Kerätään ensin muutamia esimerkkejä ja pohditaan, miten mainitut asiat eroavat toisistaan. Joku vastaa raha, toinen terveys. Mikä ero näillä on toisiinsa verrattuna? Ryhdytään hahmottamaan välinearvon ja itseisarvon erotusta. Samalla tulee pakosta esille, että selkeä rajan vetäminen on vaikeaa. Huomataan myös henkilökohtaisten arvostusten ero. Toinen saattaa sijoittaa rahan välinearvoksi, toinen itseisarvoksi. Lopuksi voidaan kuitenkin pohtia, onko mainituissa esimerkeissä sellaisia, joiden arvokkuudesta kaikki ovat yhtä mieltä. Mainituista arvoista on mahdollista tehdä gallup. Jokainen oppilas antaa arvolle numeron -3:sta (ei tärkeä) +3:een (tärkeä).

Toteutustapa 1. Käsitellään arvojen luonnetta ja esitellään arvon eri merkitykset ensin opettajajohtoisesti (*Opetusaineisto 16, 17 ja 18*). Tämän jälkeen tarkastellaan motivaatiokeskustelun esimerkkien kautta, millaisista arvoista kussakin tapauksessa on kysymys. Aluksi pohditaan, onko esimerkissä kysymys yleensäkin arvosta. Tämän jälkeen mietitään, millainen arvo tai normi mikin asia on esimerkin henkilöille.

Toteutus 2. Selvitetään oman elämän tärkeimmät arvot. Opiskelijat tutustuvat listaan (*Opetusaineisto 19*) ja valitsevat viisi itselle tärkeintä arvoa. Kun jokainen opiskelija on merkinnyt nämä tärkeimmät arvot paperille, opettaja pyytää heitä poistamaan omalta listaltaan kolme vähiten tärkeää arvoa.

Tämän jälkeen opiskelijat pohtivat (5–10 min)

- miksi he valitsivat juuri kyseiset arvot
- ovatko ne yleistettävissä (pitäisikö muidenkin valita samat arvot)
- mitä uhrauksia tai muutoksia opiskelijoiden olisi tehtävä, jotta he saavuttaisivat tai voisivat toteuttaa kyseiset arvot.

Lopuksi kaikki opiskelijat tai jotkut heistä esittelevät valitseman sa arvot perusteluineen koko ryhmälle. Samaa tehtävää voi hyödyntää myös elämän tarkoitusta käsittelevillä oppitunneilla 28–30.

Arvo

- Arvo on jotain ihmiselle arvokasta.
- Ihminen tavoittelee arvokasta, jolloin siitä tulee arvo.
- Asioista tulee arvoja, kun ne tyydyttävät jonkin ihmisen tarpeen.

Esim. idolin nimikirjoitus voi olla fanille maailman arvokkain asia, mutta se ei välttämättä merkitse yhtään mitään jollekulle toiselle.

- Eettiset arvot (oikeudenmukaisuus, hyvä, tasapuolisuus, hyveet jne.) eivät kata kaikkia arvoja.

Esimerkiksi asiakkaille hymyileminen saattaa kuulua jonkin yrityksen arvoihin. Toki kaikkia arvoja voidaan tarkastella etiikasta käsin.

Erilaisia arvoja

Välinearvo

- Asialla on välinearvoa, kun sillä pyritään jonkin toisen päämäärän tavoittamiseen.

*Esim. avaimella on välinearvoa, kun haluaa päästä kotiovesta sisään.
Muuten avain on suhteellisen hyödytön esine taskun pohjalla.*

Itseisarvo

- Asialla on itseisarvo, kun sitä pidetään arvokkaana sellaisenaan.

Itseisarvot ovat usein ominaisuuksia, kuten oikeudenmukaisuus, rehellisyys tai ystävällisyys, mutta myös konkreettisia asioita, kuten luonto, ihmissuhteet ja terveys, jotka nähdään itsessään arvokkaina.

Epäarvo

- Asia, jota ihminen ei tavoittele tai jonka tavoittelemista hän vastustaa, on epäarvo.

*Raittiutta kannattavalle ihmiselle alkoholi ja päihteet ovat epäarvoja.
Hän ei itse käytä niitä ja pyrkii mahdollisesti myös vaikuttamaan muihin,
jotta nämä eivät käyttäisi.*

Yhdentekevät asiat

- Jotkin asiat eivät välttämättä ole arvoja tai epäarvoja. Tämä voi riippua asiasta itsestään, ihmisestä tai tilanteesta.

*On yhdentekevää, minkä värisessä paidassa opiskelija tulee oppitunnille.
Jos keltainen sattuu kuitenkin olemaan muodissa, jollekulle voi olla arvokasta pitää keltaista paitaa.*

Arvojen luokittelu

1. Arvosubjekti luokitteluperustana

- Henkilökohtaiset arvot
- Ammatilliset arvot
- Kansalliset arvot
- Suomalaiset arvot

2. Arvo-objekti luokitteluperustana

- Materiaaliset arvot
- Ympäristöarvot
- Yksilölliset arvot
- Yhteisölliset arvot

3. Arvon toteutumisen hyöty luokitteluperusteena

- Terveydelliset arvot
- Moraaliset arvot
- Sosiaaliset arvot
- Esteettiset arvot
- Tunnearvot

Arvot

Ystävyys

Raha

Hyvä kuolema

Onnellinen parisuhde

Rakkaus

Ainutlaatuisuus

Terveys

Uhrautuvaisuus

Lempeys

Matkustaminen

Vapaa-aika

Ahkeruus

Hyvä vanheneminen

Vanhemmuus

Haastava elämä

Onnellisuus

Varma toimeentulo

Ryhmään kuuluminen

Oikeudenmukaisuus

Paremmuus omalla alallaan

Tyytyminen vähään

Johtajuus

Arvokkuus

Poliittinen valta

Koulumenestys

Seksi

Seikkailu

Omavaraisuus

Leikki

Taide

Vaikutusvalta

Valta

Autonomisuus

Itseilmaisuu

Menestyminen työssä

Tutustutaan normeihin ja opitaan ymmärtämään, miten ne vaikuttavat toimintaan ja ajatteluun.

Toteutustapa 1. Pienryhmissä keksitään viisi esimerkkiä asioista, joita ei pitäisi tehdä eri tilanteissa. Opettaja antaa kullekin ryhmälle pohdittavaksi tilanteen (esimerkiksi juhlaillallinen, teatterikäynti, kaupan kassajono, bussimatka, uimaranta, museo). Tämän jälkeen tutustaan *normin* käsitteeseen (*Opetusaineisto 20*). Millaisia normeja oppilaiden esimerkeistä voi havaita (*Opetusaineisto 21*)?

Toteutus 2. Opettaja alustaa normin käsitteestä ja normien luokitteluperusteista (*Opetusaineisto 20 ja 21*). Pohditaan arvojen, normien, lakien ja eettisten ohjesääntöjen yhtäläisyyksiä ja eroja (*Opetusaineisto 22*).

Toteutus 3. Tutustutaan normin käsitteeseen (*Opetusaineisto 20*), minkä jälkeen tarkastellaan esimerkkejä (*Opetusaineisto 22*) ja pohditaan, mihin ryhmiin esimerkit voidaan luokitella (laki, moraalit, normi). Pohditaan myös sitä, minkä moraalitakemyksen tai keiden normien mukaisesti luokittelu tehdään.

Dialoginen toteutus: Mitä on hyvä käytös? Mitä ei koskaan pitäisi tehdä?

Normi

Norma lat. 'suorakulma, puusepän työväline; ohjenuora'

- on erilaisten toimintasääntöjen ja arvoperustojen yhteisnimitys
- toimii yleensä nyrkkisääntönä eikä sitä useinkaan lausuta julki.

Normin, kuten lain ja moraalisäännönkin, rikkomisesta seuraa usein rangaistus, moite tai paheksuntaa.

Poika, joka Suomessa kasvattaa pitkät hiukset, ei riko lakia eikä toimi useimpien mielestä moraalittomasti. Sen sijaan poika saattaa rikkoa normia *Pojilla on lyhyet hiukset*. Toisaalta esimerkiksi monissa muusikkopiireissä lyhythiuksisuus ei ole normi.

Erilaisia normeja

Käyttäytymisnormit ovat

- oikean käytöksen ohjeita eri tilanteisiin
Älä puhu ruoka suussa. Naiset ja lapset ensin!
- kuvauksia siitä, miten tietyn ryhmän useimmat jäsenet toimivat.

Moraaliset normit ovat

- yleismaailmallisina pidettyjä käyttäytymissääntöjä
Kaikki mitä haluatte ihmisten tekevän teille, tehkää te heille.
- kiistanalaisia filosofiassa. Voivatko moraaliset normit olla objektiivisiä ja yleisiä?

Esteettiset normit ovat

- kauneutta ja onnistumista sääteleviä ohjeita
Esim. taide, ulkonäkö, ruoanlaitto, arkkitehtuuri, teollinen muotoilu.

Laki, moraalit, normit?

Ajan autolla päin punaista

Kävelen alasti kadulla.

En maksa kaverilta lainaamaani rahaa.

Syön koiranlihaa.

Kuljen likaisissa vaatteissa ja pahanhajuisena
yleisillä paikoilla.

Laulan linja-autossa.

Hyve-etiikka on jo jonkin aikaa ollut moraalifilosofian muotivirtaus. Hyveiden ja hyveellisen elämän ajatuksen sisäistäminen saattaa kuitenkin opiskelijan näkökulmasta olla ensi näkemältä vieras tai arkiymmärryksen vastainen. Tästä syystä hyveiden käsitteleminen omana kokonaisuutenaan on perusteltua.

Hyve-etiikan käsittelyssä otetaan esille ihmisen olemuksellisia piirteitä ja tutustutaan Aristoteleen klassiseen hyveiden esitykseen. Samalla puhutaan hyve-etiikan ongelmista ja kritiikistä. Sanontoja hyödyntäen voidaan lähestyä arkisia näkemyksiä hyveistä (*Opetusaineisto 23*).

Toteutustapa 1. Tutustutaan ryhmätehtävänä ammattien hyveisiin. Pienryhmien jäsenille jaetaan otteet eri ammattikuntien ohjesäännöistä, vakuutuksista ja valoista (*Opetusaineisto 26*). Opiskelijat tutustuvat näihin itsenäisesti ja esittelevät kukin vuorollaan oman ammattinsa ohjesäännöt. Tämän jälkeen pohditaan seuraavia kysymyksiä:

- Millaisia ominaisuuksia oletetaan ko. ammattikunnan jäsenellä olevan tai ammatissa kehittyvän?
- Voidaanko ihmisiä luokitella sellaisiin, joilla on kyseisiä ominaisuuksia ja sellaisiin, joilla ei ole?
- Hakeutuvatko tällaisia ominaisuuksia omaavat henkilöt kyseisiin ammatteihin, vai muokkaavatko ammatit harjoittajansa ohjesääntöjen näköisiksi?

Tehtävä hahmottaa hyveiden olemuksellisuutta ja motivaation merkitystä hyve-eettisessä ajattelussa. Sen jälkeen *hyveen* käsitettä voi lähestyä *Opetusaineisto 24:n* avulla.

Toteutus 2. Edellinen harjoitus voidaan kääntää ikään kuin toisin päin. Opettajaa esittelee aluksi hyveen käsitteen (*Opetusaineisto 24*) ja näyttää Aristoteleen hyveiden luetteloa (*Opetusaineisto 25*), minkä jälkeen pohditaan, millaisissa ammateissa nämä hyveet näyttäytyvät.

Lopuksi pohditaan, mitä hyveitä opiskelija löytää itsestään. Pohditaan myös kysymystä, miten hyveet näkyvät ihmisen toiminnassa.

Dialoginen toteutus: Mitä on onnellisuus? Mitä on rohkeus? Mitä on viisaus?

Hyveistä

Jos väistämme rangaistusta paheistamme, miksi sitten pyydämme palkintoa hyveistämme?

Hyvettä ylistetään mutta myös vihataan. Ihmiset pakenevat sitä, sillä hyve on jääkylmää, ja tässä maailmassa on pidettävä jalat lämpiminä.

Hyve tuo kunniaa ja kunnia turhamaisuutta.

Kaikki hyvettä ylistävät, harvat harrastavat.

Se, joka alinomaa puhuu hyveestä, on turmeltunut.

Hyveet

- Ajatus hyveistä perustuu hyvän elämän ajatukselle.
- Hyveitä ovat pohtineet mm. Sokrates, Platon ja Aristoteles.
- Hyveellisyyttä on oikein toimiminen suhteessa omaan yhteiskuntaan ja yhteiskunnalliseen asemaan tai ammattiin (ja siten hyvän elämän saavuttaminen).

Esimerkiksi tuomari on hyveellinen, kun hän tuomitsee oikeudenmukaisesti.

- Hyve on kyky toimia oikein.
Oikeudentaju ja ymmärrys saavat tuomarin tuomitsemaan oikein.

Platonilainen näkemys

- Hyveistä voi saada tietoa.
- Tieto hyveistä estää pahan tekemisen.
- Hyveiden tunteminen johtaa hyveellisyyteen.

Aristoteelinen näkemys

- Hyve on luonteenpiirre, joka palvelee ihmisen tärkeimmän päämäärän, onnellisuuden, saavuttamista.
- Korkeimmat hyveet ovat teoreettiset eli intellektuaaliset hyveet. Vain ihminen pystyy toteuttamaan intellektuaalisia hyveitä, kuten järjenkäyttöä ja viisautta.

Aristoteleen hyveet

Pelkuruus	Rohkeus	Uhkaroikeus
Tyhmyys	Viisauus	Omahyväisyys
Väärämieleisyys	Oikeudenmukaisuus	Kovasydämyisyys
Niukkuus/Latteus	Kohtuullisyys	Ylettömyys
Hölmöyys	Hyväntahtoisuus	Pahantahtoisuus

Huom.! Jokaista hyvettä vastaa usein kaksi pahetta.

1. Lääkärinvala

Vakuutan kunniani ja omantuntoni kautta pyrkiväni lääkärintoimessani palvelemaan lähimmäisiäni ihmisyyttä kunnioittaen. Päämääränäni on terveyden ylläpitäminen ja edistäminen, sairauksien ehkäiseminen sekä sairaiden parantaminen ja heidän kärsimystensä lievittäminen.

Työssäni noudatan lääkärin etiikkaa ja käytän vain lääketieteellisen tutkimustiedon tai kokemuksen hyödyllisiksi osoittamia menetelmiä. Tutkimuksia ja hoitoja suositellessani otan tasapuolisesti huomioon niistä potilaalle koituvan hyödyn ja mahdolliset haitat.

Pidän jatkuvasti yllä korkeaa ammattitaitoani ja arvioin työni laatua. Suhtaudun kollegoihini kunnioittavasti ja annan heille apuani, kun he potilaita hoitaessaan sitä pyytävät. Rohkaisen potilaitani kysymään tarvittaessa myös toisen lääkärin mielipidettä.

Kunnioitan potilaani tahtoa. Pidän salassa luottamukselliset tiedot, jotka minulle on potilaita hoitaessani uskottu. Täytän lääkärin velvollisuuteni jokaisella kohtaan ketään syrjimättä enkä uhkauksestakaan käytä lääkärintaitoani ammattietiikkani vastaisesti.

2. Opettajan eettiset periaatteet

Opettaja hyväksyy ja pyrkii ottamaan huomioon oppijan ainutkertaisena ihmisenä. Opettaja kunnioittaa oppijan oikeuksia ja suhtautuu häneen inhimillisesti ja oikeudenmukaisesti. Opettaja pyrkii oppijan lähtökohtien, ajattelun ja mielipiteiden ymmärtämiseen sekä käsittelee tahdikkaasti oppijan persoonan ja yksityisyyteen liittyviä asioita.

Opettaja ottaa erityisesti huomioon huolenpitoa ja suojelua tarvitsevat oppijat, eikä hyväksy missään muodossa esiintyvää toisen ihmisen hyväksikäyttöä. Opettajan vastuu oppijasta on sitä suurempi mitä nuoremman oppijan kanssa hän työskentelee. Opettaja toimii yhteistyössä lapsesta vastuussa olevien aikuisten kanssa.

Opettajan työssä keskeistä on hänen oma persoonansa, jonka kehittäminen ja hoitaminen on hänen oikeutensa ja velvollisuutensa. Hoitaessaan tehtäväänsä opettajan on voitava luottaa oikeudenmukaisuuden toteutumiseen omalla kohdallaan. Myös opettajalla on oikeus yksityisyyteen ja huolenpitoon itsestään.

Opettaja arvostaa tehtäväänsä ja kunnioittaa työtovereitaan ammattikunnan jäsenenä. Opettaja pyrkii voimavarojen rakentavaan yhdistämiseen ja löytämään tasapainon oman autonomiansa ja työyhteisönsä välillä. Työtoverien yksilöllisyyden hyväksyminen, ymmärtämys sekä keskinäinen apu ja tuki ovat periaatteita, joihin nojautuen opettajat toimivat työyhteisössä.

Työssään opettaja sitoutuu sitä määrittelevään normistoon ja ammattikuntansa etiikkaan. Opettaja hoitaa tehtävänsä vastuullisesti. Opettaja kehittää työtään ja arvioi omaa toimintaansa. Opettaja hyväksyy erehtyvyytensä ja on valmis tarkistamaan näkemyksiään.

Opetustyö on yhteiskunnan tärkeimpiä tehtäviä. Opettajan mahdollisuudet toimia työssään ja huolehtia ammatillisesta kehittämisestään riippuvat paljon opetustyöhön ja koulutukseen osoitetuista voimavaroista. Opettaja huolehtii ammatillisesta kehittämisestään ja toimii yhteistyössä kodin, ympäröivän yhteisön ja yhteiskunnan kanssa.

3. Virkavakuutus

Korkeat virkamiehet, oikeuskanslerit, vankiloiden johtajat yms.

Minä N. N. lupaan ja vakuutan kunniani ja omantuntoni kautta, että minä virassani noudatan perustuslakeja ja muita lakeja sekä toimin oikeudenmukaisesti ja puolueettomasti kansalaisten ja yhteiskunnan parhaaksi.

4. Kirjallinen tuomarinvakuutus

Minä N. N. lupaan ja vakuutan kunniani ja omantuntoni kautta, että minä virassani noudatan perustuslakeja ja muita lakeja sekä toimin oikeudenmukaisesti ja puolueettomasti. Virkavelvollisuuteni täytän tunnollisesti ja parhaan kykyeni mukaan. Minä en myöskään ilmaise sivullisille sellaista asiaa, jonka olen virassani saanut tietooni ja joka on pidettävä salassa.

5. Poliisin toiminnan keskeiset arvolähtökohdat

Ammattitaitoinen, hyvä poliisi

- kohtelee kaikkia ihmisiä tasapuolisesti
- toimii asiallisesti ja sovinnollisuutta edistäen
- haluaa olla rehellinen ja luotettava
- tekee työnsä huolellisesti ja päättäväisesti
- on oma-aloitteinen ja yhteistyökykyinen
- käyttäytyy vastuuntuntoisesti niin työssään kuin vapaa-aikanaankin
- pyrkii olemaan ymmärtäväinen ja huomaavainen vaikeissakin kohtaamistilanteissa
- esiintyy avoimesti ja osaa myöntää tekemänsä virheet
- pitää inhimillisyyttä ja kohtuullisuutta kaiken toimintansa perustana.

6. Tutkijan ammattietiikka

Professori Juhani Pietarisen luonnos

1. Älyllisen kiinnostuksen vaatimus: tutkijan on oltava aidosti kiinnostunut uuden informaation hankkimisesta.
2. Tunnollisuuden vaatimus: tutkijan on paneuduttava tunnollisesti alaansa, jotta hänen hankkimansa ja välittämänsä informaatio olisi niin luotettavaa kuin mahdollista.
3. Rehellisyyden vaatimus: tutkija ei saa syyllistyä vilpin harjoittamiseen.
4. Vaaran eliminoiminen: sellaisesta tutkimuksesta tulee pidättäytyä, joka voi tuottaa kohtuutonta vahinkoa.
5. Ihmisarvon kunnioittaminen: tutkimuksen tekeminen ei saa loukata ihmisarvoa yleisesti eikä kenenkään ihmisen tai ihmisryhmän moraalista arvoa.
6. Sosiaalisen vastuun vaatimus: tutkijan tulee osaltaan vaikuttaa siihen, että tieteellistä informaatiota käytetään eettisten vaatimusten mukaisesti.
7. Ammatinharjoituksen edistäminen: tutkijan tulee toimia tavalla, joka edistää tutkimuksen tekemisen mahdollisuuksia.
8. Kollegiaalinen arvostus: tutkijoiden tulee suhtautua toisiinsa arvostavasti, ei vähättelevästi.

7. Toimittajat

Yleistys eurooppalaisten liittojen ammattiohjesäännöstä

1. Totuudellisuus tietojen hankinnassa ja raportoinnissa.
2. Vapaus ilmaista ja kommentoida; näiden oikeuksien puolustaminen.
3. Tasa-arvo pidättymällä diskriminoimasta ketään rodun, etnisen alkuperän tai uskonnon perustella tahi sukupuolen, sosiaaliluokan, ammatin, vammaisuuden tai muun henkilökohtaisen ominaisuuden perusteella.
4. Rehellisyys käyttämällä vain suoria menetelmiä tietojen keruussa ja esittämisessä.
5. Kunnioitus tiedon lähteitä ja kohteita sekä näiden yksityisyyttä kohtaan; tekijänoikeuksien kunnioittaminen.
6. Itsenäisyys pidättäytymällä lahjuksista tai muusta ulkopuolisesta vaikuttamisesta työhön; omantunnon vastaisesta työstä kieltäytyminen.

13. tunti Moraalinen toiminta

Opiskelija tutustuu moraalisen toiminnan teorioihin ja arvioi käytännön elämän tilanteita näiden teorioiden näkökulmasta.

Toteutustapa 1. Opiskelijat pohtivat pienryhmissä *Dialogi hyvästä elämästä* -kirjan sivun 83 tehtäviä 4 ja 5. Opettajan on hyvä johdatella sekä ryhmien sisäistä että yhteistä kokoavaa keskustelua siten, että oleellista on nimenomaan moraalisesti oikein toimiminen, ei tunneseikkoihin tai muihin vetoaminen.

Kun ryhmät ovat päätyneet johonkin ratkaisuun, kootaan tuloksia kalvoon tai tauluun, jolloin erottavaksi tekijäksi todennäköisesti muodostuu toisaalta velvollisuuden noudattaminen ja toisaalta teon seuraukset. Tehtävässä 4 ero on selkeämpi. Tämän jälkeen pohditaan, millä perusteella tilanteessa olisi voinut toimia toisin. Tässä vaiheessa ei ole välttämätöntä ottaa esille seurausetiikan kysymystä, kenelle teko on arvokas. Pohditaan kuitenkin, onko toinen näkökulma yhtä hyvin perusteltavissa kuin toinen.

Lopuksi käydään opettajajohtoisesti läpi normatiivisen etiikan teorioita ja verrataan niitä edellä käsiteltyihin esimerkkeihin.

Toteutus 2. Tutustutaan opettajajohtoisesti seuraus- ja velvollisuusetiikkaan (*Opetusaineisto 27 ja 28*). Opettaja esittää konkreettisin esimerkein, miten eri teorioissa suhtaudutaan esimerkiksi aborttiin, päihteisiin, valehteluun, dopingin käyttöön jne.

| Dialoginen toteutus: Mitä on hyvä teko? Silloin toimin oikein.

Seurausetiikka

Teko on moraalisesti hyvä tai oikea suhteessa teon seurauksiin.

Perinteisiä näkemyksiä hyvistä seurauksista ovat

- onnellisuus (Aristoteles)
- mielihyvä (hedonismi, epikurolaiset)
- mielenrauha (skeptikot, stoalaiset)
- hyöty (utilitarismi, J. S. Mill).

Kenelle seurausten on oltava hyviä?

- Egoismi: teko on hyvä, jos se edistää tekijän omaa hyvää.
- Altruismi: teko on hyvä, jos se edistää muiden hyvää.
- Utilitarismi: Teko on hyvä, jos se tuottaa mahdollisimman monelle mahdollisemman suurta hyvää. Perinteisesti ”muut” on nähty ihmisinä. Esim. Peter Singerin (s. 1946) utilitarismi koskee myös eläimiä.

Velvollisuusetiikka

Teko on hyvä, jos se on sopusoinnussa
moraaliperiaatteen kanssa.

Kultainen sääntö

Kantin kategorinen imperatiivi:
Toimi aina niin, että toimintasi noudattama
periaate voidaan yleistää moraalilaksi.

Oppituntien tavoitteena on moraalisen toiminnan teorioiden yhdistäminen opiskelijoiden arkikokemukseen ja tilanne-etiikan esittely. Sanontoja hyödyntäen voidaan problematisoida eettisesti oikean toiminnan mahdollisuutta ja haluttavuutta arkielämässä (*Opetusaineisto 29*).

Toteutustapa 1. Opettaja kerää sanomalehtiä tai valikoi näistä etukäteen uutisia opiskelijoille luettavaksi pareittain. Linkit kotija ulkomaisiin verkkolehtiin löytyvät tarvittaessa Internet-osoitteesta www.sanomalehdet.fi.

Millaista etiikkaa uutisten tapahtumissa on noudatettu tai millaista etiikkaa niissä tulisi noudattaa? Pohditaan erilaisten tilanteiden moninaisuutta ja sitä, voiko yksi teoria antaa vastauksen kaikkiin tilanteisiin. Valitaan yksi käsitellyistä uutisista ja mietitään, mihin ratkaisuihin olisi päädytty noudattamalla jotain muuta etiikan teoriaa. Mikä ratkaisu olisi paras?

Toteutus 2. Arjen eettiset teoriat. Otetaan vielä esille aiemmin läpikäytyt etiikan teoriat (*Opetusaineisto 27 ja 28*) ja pohditaan pienryhmissä erilaisia tilanteita, joissa opiskelijat ovat kokeneet toimineensa esim. seurausetiikan mukaisesti, ja tilanteita, joissa samat opiskelijat ovat mahdollisesti toimineet velvollisuusetiikan mukaisesti. Tämän jälkeen esitetään kertomukset koko luokalle.

Molempien toteutustapojen jälkeen voidaan arvioida, mitkä asiat ovat kenellekin arvoja tai normeja (*Opetusaineisto 30*). Mietitään myös, onko kyseessä itseisarvo, välinearvo, epäarvo, yhdentekevä asia vai normin mukainen toiminta.

Pohditaan, mikä on arjen etiikan perusta. Koska useat eettiset teoriat ja erilaisten ihmisten ja kulttuurien näkemykset oikeasta toiminnassa saattavat hämmentää opiskelijoita, on hyvä tutustuttaa heidät *nihilismin* käsitteeseen (arvot, moraalit, hyvä ja paha ovat mielivaltaisia ja mahdotonta yleistää). Kurt Vonnegut -katkelma (*Opetusaineisto 31*) – joka voidaan lukea ääneen – havainnollistaa, miksi arjen temmellyksessä on vaikeaa tai jopa järjetöntä ylläpitää moraalista välinpitämättömyyttä tai suhtautua moraalisesti välinpitämättömällä tavalla ympäristöön.

Hyvän tekeminen

Hyvä teko ei koskaan jää ilman rangaistusta.

Viihtyä itse ja saada muut viihtymään, vahingoittamatta itseään tai muita, siinä mielestäni koko etiikka.

Todellinen hyväntekijä herättää meissä pelkoa, vihaa, jopa inhoa. Emme ymmärrä sellaista, se on hulluutta.

Kerro totuus ja juokse.

Kaiken kaikkiaan ihmiset tahtovat olla hyviä, mutta eivät liian hyviä eivätkä kaiken aikaa.

Hyvälle ihmiselle maailma on hyvä.

Joko on oltava hyvä tai jäljiteltävä hyvää ihmistä

Älä tuhlaa aikaa sen pohtimiseen, millainen on hyvä ihminen. Ole sellainen.

Vain harvalla on varaa esiintyä niin hyvänä kuin todella on.

Ei ole vaikeaa tehdä oikein. Vaikeaa on tietää, mikä on oikein.

- Marja urheilee huipputasolla saadakseen rahaa, jolla ostaa hieno auto ja talo.
- Ammattiupseeri Pentti ei kasvata pitkiä hiuksia, koska se on kiellettyä armeijassa.
- Taru ei koskaan aja ylinopeutta, koska se on kiellettyä.
- Riikka ei teittele ketään, koska sellaiset tavat ovat muinaisjäännöksiä ja ilmentävät ihmisten eriarvoisuutta, mitä hän ei hyväksy.
- Jaakko on sairaanhoitaja ja kieltäytyy avustamasta aborttitoimenpiteissä, minkä takia tähden hän saa potkut toimestaan.
- Ville laittaa hakaneulan nenäänsä ja lävistää huulensa ja silmäkulmansa, koska teko on tosi punk ja Sex Pistols on maailman paras yhtye.

Kissan kehto

Kurt Vonnegut (s. 1922)

Siksi ajaksi kun olin matkoilla Iliumissa ja muualla – kahdeksi viikoksi joulun molemmin puolin – annoin New Yorkin huoneistoni vapaasti erään Sherman Krebbs nimisen köyhän kirjailijan käyttöön. Toinen vaimoni oli jättänyt minut koska olin kuulemma liian pessimistinen optimistin elämänkumppaniksi.

Krebbs oli parrakas mies, platinanvaalea spanielisilmäinen jeesus. Hän ei kuulunut lähimpään ystäväpiiriini. Olin tavannut hänet eräillä cocktailkutsuilla joilla hän oli esittäytynyt Tulevan ydinsodan runoilijat ja kuvataiteilijat ry:n puheenjohtajaksi. Hän oli pyytänyt suojaa, ei välttämättä pomminkestävää, ja minulla oli sattumalta ollut tarjota.

*Kun palasin asuntooni, Iliumin nou-
tamatta jääneen kivisen enkelin aiheut-
tama hämmäntävä elämys yhä ver-
ksenä mielessä, löysin itseni keskeltä ni-
hilistisen hävityksen kauhuista. Krebbs
oli tiessään, mutta ennen lähtöään hän
oli soittanut kolmensadan dollarin ar-
vosta kaukopuheluita, polttanut soh-
vaani viisi reikää, tappanut kissani ja
avokaadopuuni ja repinyt irti lääkekaa-
pin oven. Keittiön keltaiselle linolattialle
hän oli kirjoittanut tämän runon tahnal-
la joka osoittautui ulosteeksi.*

Minulla on keittiö

Mutta se ei ole täydellinen keittiö

*Olen onnellinen
vasta kun saan
jätemyllyn*

*Toinenkin viesti löytyi, se oli kirjoitettu
huulipunalla naisen käsialalla tapettiin
sänkyni yläpuolelle. Se kuului: ”Tipu ei
tykkää nuolemisesta.”*

*Kuolleen kissani kaulaan oli ripus-
tettu paperilappu. Siinä luki ”Miau.”*

*En ole nähnyt Krebbsiä sen jälkeen.
Silti minusta tuntuu että hän kuului mi-
nun Karassiini. Jos hän kuului, hän toimi
siinä wrang-wrangina. Bokoonin mu-
kaan wrang-wrang on henkilö joka saa
ihmiset luopumaan jostain elämäntat-
somuksesta soveltamalla tuota elämän-
katsomusta omassa elämässään niin
pitkälle, että se johtaa mielettömyysiin.*

*Voi olla että tunsin hienoista houku-
tusta heittää kivisen enkelin mielestäni
merkityksemättömänä ja edetä siitä
kaiken olemassa olevan merkitykset-
myyteen. Mutta nähtyäni mitä Krebbs
oli tehnyt, etenkin mitä hän oli tehnyt
rakkaalle kissalleni, nihilismi ei ollut mi-
nua varten.*

*Jokin tai joku ei halunnut minun ole-
van nihilisti. Krebbsin tehtävä, tiesipä
hän siitä tai ei, oli vieroittaa minut
tuosta filosofiasta. Onnistuit Krebbs,
onneksi olkoon. Vonnegut, K. 1975. Kissan
kehto. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.*

16. tunti Oikeudet ja velvollisuudet

Perehdytään velvollisuuksien ja oikeuksien suhteeseen ja pohditaan eettisen toiminnan velvoittavuutta.

Toteutustapa 1. Selvitetään aluksi velvollisuuksien ja oikeuksien suhdetta ja käsitellään sitten esimerkkien avulla tilanteita, joissa opiskelijat törmäävät sekä velvollisuuksiin että oikeuksiin (*Opetusaineisto 32*).

Opiskelijat tekevät omat listat tärkeimmistä velvollisuuksistaan ja oikeuksistaan sekä mahdollisista oikeuksista, joita heillä ei ole. Muutamat esittelevät omat listansa, joiden yhteydessä pohditaan, ovatko ne yleistettävissä.

Toteutus 2. Tarkastellaan oppikirjan sivulla 161 olevaa *YK:n ihmisoikeuksien julistusta* ja pohditaan

- toteutuvatko kaikki julistuksen artikkelit Suomessa ja maailmalla
- mitä oikeuksia luettelosta mahdollisesti puuttuu.

Tämän jälkeen opiskelijat valitsevat pareittain haluamansa artikkelin ja pohtivat sen perusteluja. Samalla päästään tarkastelemaan edellisten tuntien aihetta, eli sitä ovatko tai voivatko perustelut olla ensisijaisesti jotain eettisen toiminnan teoriaa noudattavia.

Oikeudet ja velvollisuudet

Oikeus

Äänestäminen

Koulunkäynti

Vanhempien ihmisten kunnioitus

Oma puhelin

Avoliitto

Omasta urasta päättäminen

Vapaus

Mielenosoitus

Lähimmäisen auttaminen

Lainkuuliaisuus

Velvollisuus

Tavoitteena on tarkastella moraalisen kehityksen eri vaiheita ja pohtia niiden yhteyttä eettisiin teorioihin.

Toteutustapa 1. Rooliharjoitus. Jaetaan opiskelijat 3–5 hengen ryhmiin. Kukin ryhmä valitsee yhden seuraavista rooleista: kahdeksanvuotias tyttö/poika, poliisi, Miss Suomi / Mister Finland, lääkäri tai opettaja. Jokainen ryhmän jäsen vastaa roolin mukaisesti viiteen kysymykseen (*Opetusaineisto 33*), minkä jälkeen kysymykset käydään läpi ryhmänä. Lopuksi kootaan koko luokan näkemykset kustakin roolista ja sille ominaisesta käyttäytymisestä. Sen jälkeen voidaan opiskella *Kohlbergin moraalisen kehityksen mallia* oppikirjan sivuilta 81 ja 82 ja verrata tätä jaottelua edellä käydyin keskustelun tuloksiin.

Huom.! Harjoituksen tarkoituksena ei ole arvottaa yllä olevia rooleja vaan ottaa ne esimerkkeinä kohlbergilaisesta moraalisen kehityksen etenemisestä. Harjoituksen lopussa on hyvä muistuttaa, että usein tasot toimivat päällekkäin ja ovat vuorovaikutuksessa. Poliisilla saattaa olla hyvinkin periaatteellisia moraalisia kannanottoja, mutta poliisin roolissa hän joutuu toteuttamaan sovinnasta moraalista Kohlbergin tasojen mukaisessa järjestyksessä.

Toteutus 2. Käydään opettajajohtoisesti läpi Kohlbergin näkemys moraalista kehityksestä (oppikirjan sivut 81 ja 82). Tämän jälkeen pohditaan yhdessä, voiko Kohlbergin mallin vaiheita havaita opiskelijoiden omassa elämässä. Tarkastellaan, onko ”kehitys” eri tasolla eri asioissa, esimerkiksi yhteydessä tappamiseen, seksuaaliseen kanssakäymiseen, näpistelyyn tai koulukiusaamiseen. Oleellista on pyrkiä selvittämään opiskelijoiden perusteluja ja verrata niitä Kohlbergin malliin.

| Dialoginen toteutus: Mitä hyväksi ihmiseksi kasvamisen on?

1. Onko väkivalta moraalisesti hyväksyttävää?
2. Onko hyvä esittää valkoisia valheita?
3. Onko ruoan varastaminen nälkäänsä oikein?
4. Voiko ajokortittomana ajamisen hyväksyä joskus?
5. Milloin saa satuttaa toista ihmistä?

18. tunti Ihmisoikeudet ja ihmisen keskeiset kyvyt

Tutustutaan ihmisoikeuksiin ja keskustellaan niiden tarpeellisuu-
desta ja toteutuksista.

Opettaja voi aloittaa tunnin esittämällä nopeita kysymyksiä ih-
misoikeuksista:

- Rikotaanko Suomessa ihmisoikeuksia?
- Milloin ihmiseltä saa riistää jonkin ihmisoikeuksista?
- Mitä keinoja on puuttua ihmisoikeusrikkomuksiin?
- Missä ihmisoikeuksia rikotaan? (Lisätietoja: www.ykliitto.fi/ihmis/ihmiso.htm)

Toteutustapa 1. Opiskelijat tutustuvat pienryhmissä joko *Ihmi-
sen keskeisiin kykyihin* (oppikirjan s. 158) tai *Ihmisoikeuksien yleis-
maailmalliseen julistukseen* (s. 159) ja pohtivat sen valossa jotain
kirjan elämänongelmaa tai -tilannetta (aborttia, seurustelua, sek-
siä, itsemurhaa jne.). Pohdinnat esitetään luokalle.

Toteutus 2. Opettajajohtoisella tunnilla ihmisoikeuksia voidaan
käsitellä vertailemalla Martha Nussbaumin listaamia ihmisen
keskeisiä kykyjä yleismaailmalliseen julistukseen. On huomatta-
va, että *Ihmisen keskeiset kyvyt* pohjautuu empiirisiin haastattelu-
tutkimuksiin ja *Ihmisoikeuksien yleismaailmallinen julistus* YK:ssa
laadittuun sopimukseen.

Etiikka ja ihmisen elämäntilanteet

19. tunti Abortti

Oppitunnilla käsitellään aborttia ja sen suhdetta niin oikeuksiin kuin etiikkaankin, mutta ensin on syytä selvittää *abortin* käsite (*Opetusaineisto 34*).

Toteutustapa 1. Pohditaan, mistä abortin vastustamisen tai puolustamisen argumentit nousevat. Tavoitteena on tuoda esille, että kysymys on arvoista, ei välttämättä kovista faktoista. Opettaja voi johtaa keskustelua argumenttien arviointiin joko pienryhmissä tai koko luokan kesken. Aborttia voidaan tarkastella seurausetiikan tai velvollisuusetiikan kannalta (*Opetusaineistot 27 ja 28*). Voiko abortin yleistää kategorisen imperatiivin vaatimaksi yleiseksi laiksi?

Toteutus 2. Lähestytään aborttia sekä sikiön että naisen näkökulmasta. Miten tarkastelutapoja voisi yhdistää? Jatketaan kysymyksellä siitä, onko yhteiskunnan tehtävä rajoittaa oikeutta saada aborttia. Oheismateriaalina voi käyttää nuorten ja naisten näkökulmaa painottavaa katkelmaa (*Opetusaineisto 35*).

Abortti

- Lääketieteessä abortilla tarkoitetaan raskauden keskeytymistä mistä tahansa syystä.

Spontaani abortti eli raskauden keskeytyminen omia aikojaan on aika tavallinen ilmiö. Arviolta 30–40 % kaikista alkaneista raskauksista päättyy spontaaniin aborttiin.

Kun raskaus keskeytetään tahallisesti, lääketieteessä käytetään termiä *provosoitu abortti*. Yleiskielessä abortilla viitataan juuri tähän.

- Abortti on vanhin ja yleisin keino ehkäistä ei-toivotun lapsen syntyminen. Henkilökohtaiset, uskonnolliset ja sosiaaliset syyt ovat saaneet naiset turvautumaan eri aikoina raskaudenkeskeytyksiin maapallon kaikissa osissa.
- Suhtautuminen aborttiin on vaihdellut paljon täysin sallivasta ja suorastaan velvoittavasta täysin kieltävään.
- Raskaudenkeskeytykset ovat Suomessa vähentyneet mm. väestön hyvän tietotason, kattavan ja hyvin toimivan terveydenhuoltojärjestelmän sekä lääketieteen kehityksen ansiosta.
- Suomessa laittomista aborteista on päästy kokonaan eroon.
- Abortti ei ole ehkäisymenetelmä.

Nuoret pulassa kehitysmaissa

Väestöviesti 8/99

Ruotsin seksuaalikasvatusjärjestön RFSU:n toiminnanjohtaja **Katarina Lindahl** kertoi turvallisesta abortista ja äitiydestä erityisesti kehitysmaiden nuorten naisten näkökulmasta. Hänen mukaansa tilanne on varsin katastrofaalinen.

Yleensäkin vain puolella maailman naisista on mahdollisuus saada abortti niin halutessaan. Neljässä maassa, esimerkiksi Chilessä ja Nepalissa, abortti on kokonaan kielletty. Lindhalin mukaan totuus kuitenkin on se, että kaikkialla maailmassa tytöt tulevat toivomattaan raskaiksi ja halusivat raskaudenkeskeytyksen. Kun näin tapahtuu maissa, joissa abortti on laillinen ja turvallinen, on asia lähinnä vain sosiaalisesti ja emotionaalisesti ongelmallinen tytölle ja hänen lähipiirilleen. Tilanne on huomattavasti vaikeampi, kun ei-toivottu raskaus tulee kohdalle maassa, jossa abortti on laitton, vaarallinen ja voimakkaasti vastustettu.

Tuomitsevuus ongelma

Lindahlin mielestä ongelma on olemassa sekä maissa, joissa abortti on kielletty lainsäädännöllä, että maissa, joissa abortit tuomitaan sosiaalisesti erittäin voimakkaasti. Tuomitsevuus koskee usein nuorten ja/tai naimattomien naisten abortteja. Heidän on kaikkein vaikein saada abortti, vaikka abortti ei olisi sikaan maassa laitton. Esimerkiksi Intiassa suuri osa aborteista tehdään vaarallisesti virallisen terveydenhuollon ulkopuolella, vaikka abortti onkin laillinen. Nuori ja naimaton nainen ei muulla tavoin voi saada raskaudenkeskeytystä.

Lindahlin mukaan nuoret naiset ympäri maailmaa ovat eri asemassa kuin samanikäiset miehet. Tyttöjen seksuaalisuutta ei hyväksytä. He eivät yleensä

myöskään saa itse kontrolloida sitä. Työillä on vain harvoin mahdollisuuksia hankkia ehkäisyvälineitä, sillä useimmissa maissa oletetaan etteivät he harasta seksiä. On kuitenkin todettu, että esimerkiksi Afrikassa maissa useampi nuori nainen on hiv-positiivinen kuin nuori mies. Syytä on se, että tytöt ovat seksuaalikontaktissa vanhempien miesten kanssa, useimmiten pakotettuna.

Joillain alueilla kolme neljästä 20-vuotiaasta on jo äiti

”Nuorten naisten ongelmana on muun muassa se, että naimattomat nuoret usein unohdetaan kokonaan kun puhutaan seksuaalisuudesta ja aborteista”, Katarina Lindahl totesi. Monissa maissa vähintään 75 prosenttia nuorista on jo saanut ensimmäisen lapsensa täyttäneensä 20 vuotta. Näin on erityisesti Saharan etelänpuoleisessa Afrikassa. Aina ei ole katastrofi tulla raskaaksi ennen naimisiin menoa, sillä joissakin kulttuureissa raskautta pidetään hyvänä asiana. Onhan tyttö siis hedelmällinen. Tämä on kuitenkin harvinaista, ja seksi sekä raskaus ennen avioliittoa ovat usein ehdottomasti kiellettyjä asioita.

Useimmissa kehitysmaissa nuori, naimaton, raskaana oleva tyttö jää yksin ilman tukea. Valtaosa perhesuunnitteluklinikoistakaan ei auta naimatonta nuorta naista saamaan aborttia. Nuoret siis tietävät, että heitä todennäköisesti tullaan kohtelemaan huonosti perhesuunnitteluklinikoilla. Useimmissa maissa on olemassa yksityisiä klinikoita, joissa myös naimattoman naisen on ehkä mahdollista saada abortti, mutta nämä klinikat ovat maksullisia. Yksityisten klinikoiden hinnat saattavat olla nuorille aivan liian kalliita, jopa saavuttamattomia.

Tutustutaan *autonomian* käsitteeseen ja pohditaan autonomian suhdetta hyvään elämään. Käsitettä on hyvä lähestyä konkreettisen esimerkin kautta, esimerkiksi oppikirjan sivua 105 tai sanontoja (*Opetusaineisto 36*) hyödyntäen.

Toteutustapa 1. Millä tavalla yhteiskunta rajoittaa yksilön itsemääräämisoikeutta (*Opetusaineisto 37*)? Onko niin, että nämä teot eivät vahingoita ketään muuta kuin tekijää itseään?

Opiskelijat tutustuvat katkelmaan Immanuel Kantin kirjoituksesta *Mitä on valistus?* (*Opetusaineisto 38*) ja tekevät sen herättämien ajatusten pohjalta esityksen siitä, millaiset asiat ja ihmiset ovat autonomisen ajattelun ja toiminnan esteitä.

Toteutus 2. Tarkastellaan *autonomian*, *vapauden* ja *liberalismin* käsitteitä (*Opetusaineisto 39*). Pienryhmissä tarkastellaan kirjan haastatteluja ja selvitetään, mitkä näkemykset ovat ristiriidassa henkilökohtaisen itsemääräämisoikeuden kanssa. Pohditaan, mikä rooli autonomialla on hyvän elämän tavoittelussa. Kysytään, mitä autonomia vaatii ihmiseltä. Voiko kouluttamaton, tieteellisestä ajattelusta ja tiedosta tietämätön elää autonomisesti?

Vapaudesta

Vapaus on kuin onni: toiselle vahingoksi, toiselle hyödyksi.

Ihminen on ainoa eläin, joka valmistaa itse häkkinsä.

Vapautta ei kannata tavoitella, ellei siihen sisälly erehtymisen vapautta.

Vapautta ei voi noin vain antaa kenelle tahansa.

Kansat ottavat vapautensa, ja kansat ovat niin vapaita, kuin ne itse haluavat olla.

Useimmat maailman ihmiset haluavat turvallisuutta, eivät vapautta

Vapautuminen ei ole vaikeata, vapaana pysyminen on.

Ihminen on vapaa. Pelkuri tekee itsestään pelkurin.

Sankari tekee itsestään sankarin.

	Sosiaalinen kielto	Paheksunta	Moraalinen kielto	Juridinen kielto
Huumeiden käyttö	☐	☐	☐	☐
Moniavioisuus	☐	☐	☐	☐
Itsemurha	☐	☐	☐	☐
Eutanasia	☐	☐	☐	☐
Humaltuminen	☐	☐	☐	☐

Mitä on valistus?

Immanuel Kant (1724–1804)

Valistus on ihmisen pääsemistä ulos hänen itsensä aiheuttamasta alaikäisyyden tilasta. Alaikäisyys on kyvyttömyyttä käyttää omaa järkeään ilman toisen johdusta. Itse aiheutettua tämä alaikäisyys on silloin, jos sen syynä ei ole järjen puute, vaan päättämisen ja rohkeuden puute käyttää järkeään ilman toisen johdatusta. Sapere aude! Valistuksen tunnuslause on siis: Käytä rohkeasti omaa järkeäsi!

Laiskuus ja raukkamaisuus ovat syitä siihen, miksi niin suuri osa ihmisistä kuitenkin, sen jälkeen kun luonto on jo kauan sitten vapauttanut heidät vieraasta johdatuksesta (naturaliter maiorennis), mielellään jää alaikäisiksi koko elämänsä ajaksi, ja miksi toisten on niin helppo ryhtyä näiden holhoojiksi. On niin mukavaa olla alaikäinen. Jos minulla on kirja, joka ymmärtää puolestani, tai sielunpaimen, jolla on omatunto puolestani, tai lääkäri, joka määrää ruokavalioni puolestani jne., niin silloin minun ei tarvitse vaivata itseäni. Minun ei ole tarpeen ajatella, mikäli vain pysytyn maksamaan; toiset hoitavat kyllä ikävät asiat puolestani. Holhoojat, jotka ovat hyväntahtoisimmin ottaneet ihmiset valvontaansa, pitävät huolen siitä, että valtaosa ihmisistä (heidän joukossaan koko kauniimpi sukupuoli) pitää kehitystä täysi-ikäisyyteen paitsi vaivalloisena, myös kovin vaarallisena. Kun he ovat tehneet karjansa typeräksi ja estäneet huolellisesti näitä rauhallisia luontokappaleita uskaltamasta ottaa askeltakaan siitä reikätuolista, johon he ovat nämä sulkeneet, he sitten osoittavat näille, mikä vaara uhkaa, mikäli nämä yrittävät kävellä yksin.

Koivisto, J., Mäki, M. & Uusitupa, T. (toim.) 1995. Mitä on valistus? Tampere: Vastapaino.

Autonomia

autos (lat.) 'itse', *nomos* 'laki'

- Kant: ihmisen mahdollisuus ymmärtää itsensä järjellisenä oliona.
- Vapaus ulkoisista auktoriteeteista ja painostuksesta.

Liberalismi

Jokaisella ihmisellä on oma moraalinen elämänsä.

Valtion pitäisi ainoastaan ehkäistä ja puuttua muita ihmisiä loukkaaviin tekoihin. Korostaa mm.

- uskonnon ja omatunnon vapautta
- taloudellista vapautta.

- Positiivinen vapaus: vapaus tehdä jotakin.
- Negatiivinen vapaus: vapaus muiden pakosta tai estelystä.

Oppitunnilla tarkastellaan huumeekysymystä eri tieteiden näkökulmasta, minkä jälkeen pohditaan huumeita yhteiskunnallisena ilmiönä ja huumeiden käyttöä suhteessa hyvään elämään. Peruslähtökohtana on rehellinen ja avoin päihteidenkäytön kritiikki ja valistus.

Totutustapa 1. Luetaan oppikirjasta kaksi erilaista näkemystä kannabiksesta (s. 107–108). Keskustellaan kannabiksen käytön ja a) Suomen lainsäädännön, b) liikenne ja työturvallisuuden, c) koulu ja opiskelumenestyksen sekä d) hyvän elämän yhteensovivuudesta. Tämän jälkeen tutustutaan tematiikkaan yhdessä oppikirjan avulla (s. 96–108).

Toteutus 2. Tunti aloitetaan jakamalla luokka pienryhmiin. Jokaiselle ryhmälle annetaan yksi seuraavista sanonnoista tai iskulauseista. Oppilaat pohtivat sanonnan merkitystä, totuutta ja mielekkyyttä ja esittävät näkemyksensä luokalle. Keskustelua.

- Elämä on parasta huumetta.
- Sano vain *Ei!* huumeille.
- Sanat ovat, tietysti, ihmiskunnan vaikutusvaltaisain huume.
- Heroiini on maailman paras tuote. Ei tarvitse pitää myyntipuheita. Ostaja ryömii vaikka viemäriin läpi hakeakseen sitä ja rukoilee saavansa ostaa sitä.
- Huumeet eivät ole moraalisia tai moraalittomia – ne ovat kemiallisia yhdistelmiä. Itse yhdistelmä ei ole yhteiskunnallinen vitsaus. Se muuttuu siksi, kun joku ihminen kuluttaa sitä ikään kuin virallisen lupana käyttäytyä typerästi.
- En käytä huumeita, uneni ovat tarpeeksi pelottavia.

Oppitunnin lopuksi tarkastellaan huumeidenvastaista propagandaa ja pohditaan, onko asiallinen vai yliampuva huumeiden vastustaminen tehokkaampaa. Miten huumeita ja päihteitä ihannoidaan ja piilomarkkinoidaan (elokuvat, rocktähdet)? Pohditaan, miten itsetuhoisuus näkyy päihteiden käyttönä (*Opetusaineisto 40*). Internet-linkkejä: www.elamaonparastahuumetta.fi/materiaali/linkit/linkkilistat.htm

Hasiksesta

Muhammed az-Zarkashin hasiksen vastainen kirjoitus vuodelta 1350

Se tuhoaa mielen, poistaa lisääntymiskyvyn, tuottaa elefantinaasista, tartuttaa lepraan, kuivaa siemennesteen, polttaa veren, aiheuttaa reikiä maksaan, tulehduttaa vatsan ja jättää pahan hajun suuhun sekä vähentää näkökykyä ja lisää yksinäistä pohdiskelua.

Se tekee leijonasta koppakuoriaisen ja nöyryyttää ylpeän miehen sekä saa terveen sairaaksi. Jos hän syö, hän ei koskaan saa tarpeekseen. Jos hänelle puhutaan, hän ei kuuntele. Kaunopuheinen mies muuttuu mykäksi ja järkevistä tulee tyhmä. Se tuottaa ylensyömistä ja tekee syömisestä sekä nukkumisesta käyttäjän pääaskareen.

Oppitunnilla pohditaan, mitkä asiat tuovat sisältöä elämään. Tarkastellaan näkemyksiä itsemurhasta ja sitä, millaisia mahdollisuuksia on ehkäistä itsemurha. Kuoleman ja elämän kysymysten lähtökohtana voivat toimia sanonnat (*Opetusaineisto 41*). *Itsemurhan* teeman johdatuksena on hyvä pohtia eksistentiaalistista näkemystä itsemurhasta ja elämän mielekkyydestä (oppikirja s. 148). Lisäksi tutustutaan eutanasiaan liittyvään perusanastoon (*Opetusaineisto 42*).

Toteutustapa 1. Tunnilla pohditaan mielettömyyden filosofista kokemusta ja empiirisiä seikkoja, jotka saattavat vähentää tai jopa hävittää hyvän elämän pyrkimyksiä. Riskitekijöitä, varoitusmerkkejä ja itsemurhakäyttäytymistä laukaisevia tapahtumia tarkastellaan esimerkiksi biologiselta, sosiologiselta ja psykologista kannalta (*Opetusaineisto 43*).

Luetaan katkelma Thomas Moren teoksesta *Utopia* (*Opetusaineisto 44*), minkä jälkeen laaditaan oma näkemys siitä, miten vakavasti sairaita ja kärsiviä ihmisiä pitäisi hoitaa. Tehtävä voidaan toteuttaa esimerkiksi niin, että jokainen oppilas saa tehdä listan viidestä asiaa, jotka hänen mielestään olisi syytä ottaa huomioon vakavasti sairasta ja kärsivää ihmistä hoidettaessa.

Toteutus 2. Keskustellaan eutanasiasta ja oikeudesta kuolla silloin kun itse haluaa. Pohditaan itsemurhan ja eutanasian eroja. Tämän jälkeen siirrytään keskustelemaan itsemurhasta tragediaana, eli siitä kuinka itsemurhaan voi ajautua. Miten itsemurhaa pohtivaa ystävää voi auttaa (*Opetusaineisto 45*)?

Kuolema

Kenenkään, joka on täysin oivaltanut, mitä elämä on, ei pitäisi pelätä kuolemaa.

Puolivälistä ja siitä eteenpäin elää todellista elämää vain se, joka on valmistautunut kuolemaan eläessään.

Niin kauan kuin pelkäämme elämää, pelkäämme kuolemaa.

Elämä kuolemanpelossa on orjuutta.

Kun ihminen on tullut vanhaksi ja täyttänyt kaikki velvollisuutensa, on aika hiljaisuudessa etsiä ystävyyteen kuoleman kanssa.

Kuolema on elämän selkäranka. Sen sisällys.

Pitkällä tähtäimellä me olemme kaikki kuolleita.

Eutanasiastanasto

Hoitotahto. Henkilön vapaaehtoisesti laatima ja todistajien varmentama asiakirja, jolla potilas voi etukäteen määrätä hoitonsa lopettamisesta tai aloittamatta jättämisestä silloin kun hän pelkää esimerkiksi jäävänsä loppuelämäkseen koomaan tai vegetatiiviseen tilaan letkujen ja koneiden varaan.

Potilas voi estää turhan ja tuloksettomman keinotekoisien hoidon kirjallisella tahdonilmaisulla, eli hoitotahdolla. Hoitotahto auttaa lääkäreitä tilanteissa, jolloin potilas ei itse kykene osallistumaan omaa hoitoaan koskevaan päätöksentekoon. Potilaslaki ei sisällä mainintaa hoitotahdosta.

Passiivinen eutanasia. Hoidon lopettamista tai hoidon aloittamatta jättämistä ja yleensä sellaisten erityistoimenpiteiden välttämistä, joilla pitkitettäisiin kuolevan potilaan kärsimyksiä ja kuolinprosessia.

Aktiivinen eutanasia. Vapaaehtoista tahdonmukaista kuolinapua, joka perustuu aikuisen ihmisen omaan vapaaseen tahtoon kuolla arvokkaasti ja rauhallisesti silloin kun hänen sairauteensa ei ole käytettävissä mitään parantavia eikä oireita helpottavia hoitokeinoja. Aktiivisessa eutanasiassa lääkäri jouduttaa potilaan kuolemaa antamalla tälle potilaan pyynnöstä esimerkiksi kuolettavan annoksen lääkettä.

Tajuttomuus. Tila, jossa tajunta on tietynasteisesti heikentynyt. Potilasta ei saada heräämään eikä hän ole tietoinen ympäristön tapahtumista eikä omista elintoinnoistaan, mutta hän kuitenkin hengittää itsenäisesti ja reagoi kipuärsykkeisiin. Tajuttomuus voi olla lyhykestoinen

kohtaus, esimerkiksi pyörtyminen, tai se voi kestää pidemmän aikaa.

Kooma. Syvä tajuttomuus, josta potilasta ei saada heräämään edes voimakkailta kipu-, näkö- tai kuuloärsykkeillä. Hän ei myöskään pysty hengittämään omin avuin vaan ainoastaan koneen avulla. Koomassa olevan potilaan silmät ovat kiinni, toisin kuin vegetatiivisessa tilassa olevalla. Koomasta voi myös toipua jopa täysin entiselleen.

Vegetatiivinen tila. Pysyvää tiedottomuutta, jolloin potilas ei pysty ilmaisemaan itseään eikä ymmärtämään muita. Tila eroaa aivokuolemasta siinä, että potilaan aivorunko toimii ja hän pystyy hengittämään spontaanisti, hänen silmänsä ovat auki, sydän toimii ja imemis-, nielemis- sekä yskimisrefleksit ovat tallella. Nielemisrefleksistä huolimatta potilasta on kuitenkin ruokittava syöttöletkun avulla, eikä hän hallitse virtsarakon eikä suolen toimintoja. Vegetatiivinen tila on pysyvä, eikä mikään hoito enää paranna tilannetta.

Aivokuolema. Aivotoiminnan peruuttamaton lakkaaminen, jolle on ominaista aivosähkötoiminnan ja kaikkien refleksien loppuminen. Aivokuoleman toteamisen jälkeen kaikki hoito lopetetaan ja potilas julistetaan kuolleeksi. Vain siinä tapauksessa, että potilaalta otetaan talteen elimiä, esimerkiksi elinsiirtoa varten, aivokuolleeseen potilaan hoitoa jatketaan elinten irrotushetkeen asti. Hengityskoneen avulla aivokuolleeseen potilaan sydän voi vielä toimia muutamia päiviä, korkeintaan muutaman viikon, minkä jälkeen sydän pysähtyy, vaikka hengityskone olisikin toiminnassa.

Itsemurhaan liittyviä elämäntapahtumia

Riskitekijöitä ovat

- depressio
- tärkeiden ihmissuhteiden puuttuminen
- avio- ja työongelmat
- fyysisen suorituskyvyn ja viehättävyyden väheneminen
- läheisen kuolema
- yksinäisyys
- riittämättömyden tunne.

Varoitusmerkkeinä toimivat

- epäonnistuminen parisuhteessa
- stressi, työuupumus
- lisääntynyt alkoholin ja päihteiden käyttö
- asioiden järjestely kuolemaa varten (vanhuksilla).

Itsemurhakäyttäytymistä voivat aiheuttaa

- parisuhdeongelmat
- epäonnistuminen töissä
- taloudelliset ja sosiaaliset menetykset
- vakavat sairaudet.

Utopia

Thomas More (1478–1535)

Sairaita he hoitavat hyvin huomaavaisesti, kuten jo mainitsisin, eivätkä lääkkeiden ja ravinnon kohdalla lyö laimin mitään, mikä voisi auttaa näiden tervehtymistä. Parantumattomasti sairaita he lohduttavat istumalla heidän luonaan, keskustelemalla ja käyttämällä kaikkia mahdollisia lievityskeinoja. Mutta jos tauti ei vain ole parantumaton vaan lisäksi aiheuttaa jatkuvasti tuskaa ja kärsimystä, silloin papit ja viranomaiset vetoavat siihen, että potilas ei enää pysty mihinkään tehtäviin elämässä ja elää pelkkää varjoelämää. He neuvovat, ettei hänen pitäisi enää ruokkia tuota tuhoisaa tautiaan eikä epäröidä kuolla, koska elämä on hänelle kidutusta; hänen pitäisi toiveikkain mielin joko itse vapauttaa itsensä katkerasta elämästään niin kuin vankilasta tai vapaaehtoisesti sallia toisten auttaa itsensä siitä eroon. Potilaalle selitetään, että koska hän ei kuolemallaan katkaisisi mitään miellyttävää olotilaa vaan pelkästään kärsimykset, se olisi viisas teko, ja koska hän seuraisi tässä asiassa pappien eli Jumalan tulkkien neuvoja, hän toimisi pyhästi ja hurskaasti. Ne jotka vakuuttuvat tästä puheesta, joko vapaaehtoisesti paastovat itsensä hengiltä tai nautittuaan unilääkettä nukahtavat pois ilman mitään kuoleman tuntemusta. Jos joku ei tätä halua, häntä ei vapauteta elämästä vastoin tahtoaan, ja häntä kohdellaan yhtä huomaavaisesti kuin ennenkin. Tällaiseen vakaumukseen perustuvaa kuolemaa pidetään kunniakkaana. Mutta jos joku surmaa itsensä tavalla, jota papit ja senaatti ei hyväksy, hänen ei katsota ansaitsevan tavallista eikä polttohautausta vaan hänet heitetään häpeällisesti hautaamatta suohon. More, T. 1991. Utopia. Porvoo: WSOY.

Ota itsemurhapuheet vakavasti

Mitä itsemurhaa harkitseva ihminen haluaa?

Jonkun, joka todella kuuntelee. Jonkun, joka ei tuomitse tai tarjoa neuvoja tai mielipiteitä, vaan antaa jakamattoman huomionsa.

Jonkun, johon voi luottaa. Jonkun, joka kunnioittaa eikä yritä ottaa tilannetta hallintaansa. Jonkun, joka ymmärtää asioiden luottamuksellisuuden.

Jonkun, joka välittää. Jonkun, joka tarjoutuu kuuntelemaan, saa puhujan rentoutumaan ja puhuu rauhallisesti. Jonkun, joka kannustaa, hyväksyy ja uskoo. Jonkun, joka sanoo *Minä välitän*.

Mitä itsemurhaa harkitseva ei halua?

Olla yksin. Hylätyksi tuleminen saa ongelman näyttämään monin kerroin pahemmalta. Tärkeää on se, että on joku jonka puoleen kääntyä. Kuuntele.

Neuvotuksi joutumista. Saarnaaminen ei auta. Kehotus piristyä tai lupaukset siitä, että kaikki on lopuksi ok, eivät auta. Älä analysoi, vertaa, luokittele tai kritisoi. Kuuntele.

Kuulusteltavaksi joutumista. Älä vaihda aihetta, älä sääli tai käyttäydy holhoavasti. Tuntemuksista puhuminen on vaikeaa. Itsemurhaa harkitseva ei halua, että häntä kiirehditään tai että hän joutuu puolustelemaan tekemisiään tai sanomisiaan. Kuuntele.

Perehdytään niin sanottuun *kultaiseen sääntöön* (oppikirjan s. 160), sen levinneisyyteen ja kritiikkiin. Mistä säännön mielekkyys juontuu? *Vastavuoroisuuden* ideaa voidaan lähestyä ja problematisoida sanonnoilla (*Opetusaineisto 46*).

Toteutustapa 1. Opiskelijat tarkastelevat pienryhmissä oppikirjan haastatteluja (s. 84–85, 107–108, 125 ja 146–147). Mitkä näkemykset ovat kultaisen säännön mukaisia tai yhdistettävissä siihen ja mitkä eivät? Lisäksi pohditaan, mikä on myötätunnon merkitys vastavuoroisuudessa. Luetaan katkelma André Comte Sponvillen teoksesta *Pieni kirja suurista hyveistä* (*Opetusaineisto 47*). Yritetään selvittää *vastavuoroisuuden, säälin ja myötätunnon* keskinäistä suhdetta. Opettaja voi konkretisoida käsitteitä liittämällä ne kysymysten avulla arkielämään: Pitääkö kuolemansairaita sääliä? Säälitkö ystäviäsi? Saako poliisi osoittaa myötätuntoa? Pitäisikö vanhemman ja lapsen suhteen täyttää vastavuoroisuuden merkit?

Toteutus 2. Tarkastellaan kultaista sääntöä eri kulttuureissa ja opeissa (oppikirjan s. 160–161). Pohditaan säännön filosofisia perusteita, minkä jälkeen tutkitaan sitä eri ihmiskäsitysten valossa (*Opetusaineisto 11*).

Verrataan kultaista sääntöä ja kategorista imperatiivia *Hammurabin lakiin* (*Opetusaineisto 48*). Miksi kultainen sääntö on lähes yleismaailmallinen mutta Hammurabin laki ei ole? Voiko kultaisella säännöllä tai kategorisella imperatiivilla oikeuttaa moraalittomia tai pahoja tekoja? Kirjallisuutta: Armas Salosen suomennos *Hammurabin lait* on ilmestynyt vuonna 1951.

Pienryhmissä listataan, miten jokin oppikirjan elämänongelmista tai -tilanteista (abortti, itsemurha jne.) vaikuttaa a) kyseisen ihmisen omaan elämään ja b) muiden elämään.

Vastavuoroisuudesta

Toisen posken kääntäminen on eräänlaista moraalista jiu-jiutsua.

Moraalin sukututkimusta: mitä minä en tohdi, sitä älköön muutkaan tehkö.

Toimi aina niin että toimintasi periaate voi tulla yleiseksi laiksi.

Jos meidän olisi pakko hyväksyä toisissa ihmisissä kaikki se, minkä sallimme itsellemme, maailma olisi sietämätön.

Mitä kutsumme synniksi muissa, sitä kutsumme omalla kohdallamme kokeiluksi.

Myötätunto

André Comte Sponville (s. 1952)

Myötätunnolla on huono maine: ihminen ei hevin halua olla sen kohteena eikä liioin tuntea sitä. Se eroaa selvästi esimerkiksi jalomielisyydestä. Myötätunto on kärsimistä toisen myötä, ja kaikki kärsimys on pahasta. Kuinka myötätunnossa voisi olla mitään hyvää? Mutta kieli estää meitä tässäkin kohdassa heittämästä liian kerkeästi myötätuntoa yli laidan. Sanakirjassa sen vastakohtiksi ilmoitetaan kovuus, julmuus, kylmyys, välinpitämättömyys, sydämettämyys, tunteettomuus... Tämä tekee myötätunnosta rakastettavan, ainakin tuon eroavuuden vuoksi. Ja melkein samaa tarkoittava sana, monissa kielissä sen suora etymologinen vastine, on *sympatia*, joka tarkoittaa kreikan kielessä samaa kuin *compassion* latinassa ja ranskassa. Luulisi, että tämä saisi meidät kiinnittämään asiaan huomiota: miten voi olla, että sana *sympatia* on niin näkyvästi esillä 20. vuosisadalla, joka hylkii kuitenkin sanaa myötätunto? Tämä johtuu epäilemättä siitä, että tunteet asetetaan hyveiden edelle. Mutta mitä myötätunnosta pitäisi ajatella, jos se on tosiaan sellainen kuin miksi sen yritän määrittellä, jos se tosiaan kuuluukin molempiin luokkiin? Eikö juuri tämä kaksinaisuus ole osittain sen heikko kohta ja toisaalta olennainen osa sen voimaa?

Stoalaisista Hannah Arendtiin (Spinozan ja Nietzschen kautta) kulkee filosofian linja, joka on kohdistanut kritiikkiä myötätuntoon, tai sääliin, kuten sen panettelijat usein sitä nimittävät. Kritiikki on ollut lähes aina rehellistä ja usein myös oikeutettua. Sääli on suru, jonka tuntee nähdessään toisen surun: se ei poista jälkimäistä surua, joka jää jäljelle, eikä oikeuta edellistä surua, joka on jotain ylimääristä. Sääli vain lisää maailman kärsimysten määrää, ja siksi se on tuomittavaa. Miksi kasata surua surun, onnettomuutta onnettomuuden päälle? Viisas ei tunne sääliä, sanovat stoalaiset, koska hän on vailla surua. Asia ei ole tietenkään niin, että he eivät tahtoisi auttaa kanssaihmissiään, mutta tähän ei tarvita sääliä. ”Miksi pitää kiinni säälistä, miksei tyydyttäisi vain auttamaan, siellä missä se on mahdollista? Emmekö voi olla jalomielisiä ilman sääliä? Meidän ei tule surra toisten onnettomuuksia, vaan jos mahdollista lievittää heidän kärsimyksiään.” Toiminta asetetaan siis tunteen edelle, ja jalomielisyys säälin edelle. Tämä käy, kun jalomielisyyttä löytyy ja kun se riittää. Mutta entä jos on toisin? Comte Sponville, A. 2001. Pieni kirja suurista hyveistä.

Helsinki: Basam Books.

Kultainen sääntö Hammurabin lakia vastaan

Kultainen sääntö

Kohtele lähimmäistäsi niin kuin toivot hänen kohtelevan sinua.

Immanuel Kantin (1724–1804) *kategorinen imperatiivi*: Toimi aina niin, että toimintaasi ohjaava periaate voi tulla yleiseksi laiksi.

Hammurabin laki

Silmä silmästä, hammas hampaasta.

Anton LaVey (1930–1997): Anna isku iskusta, halveksuntaa halvennukselle, kohtalo kohtalolle ja korko koron päälle. Silmä silmästä, hammas hampaasta, nelinkertaisesti, satakertaisesti. Tee itsestäsi kauhu vastustajallesi.

Tunnilla tarkastellaan ihmisen ruumiillisuutta historiallisena ja yhteisöllisenä ilmiönä etiikan näkökulmasta. Ruumiillisuuden ymmärtäminen luo pohjaa seksuaalisuuden ymmärtämiselle ja liittyy sen osaksi länsimaista filosofista ja aatteellista traditiota.

Toteutustapa 1. Tunti voidaan aloittaa filosofisella kysymyksellä: *mitä jos meillä ei olisi ruumista?* Mitkä asiat olisivat ensi kertaa mahdollisia, miten ruumiittomuus hankaloittaisi elämää? Mitä ihmisestä jää jäljelle ilman ruumista? Kumman valitsisit mieluummin, elämän ilman ruumista vai sen kanssa (vaikka vajavaisen tai sairaan)?

Pohditaan ruumiillisuutta yhteiskunnassa. Miten ruumiillisuutta palvotaan ja ihannoidaan? Miten ruumiillisuutta lyödään laimin? Milloin nämä ilmiöt ovat vaarallisia?

Toteutus 2. Koska *ruumiillisuus* käsitteenä saattaa olla opiskelijoille outo, kannattaa aiheesta keskustella esimerkiksi oheisen aineiston pohjalta (*Opetusaineisto 49*).

Kumman tahansa toteutustavan jälkeen voidaan pohtia platonista pyyteetöntä rakkautta eli *agapen* käsitettä ja sen suhdetta ruumiilliseen rakkauteen, *erokseen* (*Opetusaineisto 50*).

Ihminen, ruumis ja sielu

Länsimaiseen ajatteluun vaikuttaneita käsityksiä ruumiin ja sielun (hengen) suhteesta

Kristillinen platonismi

- Taustalla Platonin (427–347 eaa.) ideaoppi: vain sielu (ajattelu, henki) voi saada tietoa todellisesta, muuttumattomasta ideamaailmasta.
- Sielu on ruumiin vanki. Ruumiilliset halut ja himot vievät ajatukset pois ideamaailmasta. Näkemys periytyi kirkkoisä Augustinuksen kautta kristilliseen maailmaan. Augustinus halveksui voimakkaasti ruumista ja seksuaalisuutta.
- Kristillisten kirkkojen tiukka seksuaalimoraali on aina nykypäivään saakka leimannut vahvasti länsimaista yhteiskuntaa uskonnollisuudesta riippumatta.

Moderni kriittinen näkemys

Michel Foucault (1926–1984)

- Ranskalaisen filosofin Michel Foucault'n mukaan yhteiskunta tuottaa "sielun", joka kontrolloi yhteisön paineessa ruumiin toimintaa, esim. seksuaalista käyttäytymistä. Ruumis on sielun vanki.
- Foucault toi esille seksuaalisen vapautumisen periaatteita ja loi pohjaa aiemmin poikkeavana pidetyn seksuaalisuuden (esim. homoseksuaalisuuden) ymmärtämiselle.
- Myöhemmässä tuotannossa Foucault'n näkökulma lieveni: ruumis on myös yksilön "sielun peili" (syy siihen miksi meikkaamme, huolehdimme pukeutumisestamme jne.), ei vain ulkoa päin määräytyvä kontrollikeino.

Agape

André Comte-Sponville (s. 1952)

Onko tässä kaikki? Niin, olisi hyvä jos olisi ja niin voisikin olla jos halu ja ilo riittäisivät rakkauteen, jos rakkaus riittäisi itse itselleen! Mutta näin ei ole, ja se johtuu siitä, että me olemme tuskin kykeneviä muuhun kuin rakastamaan itseämme tai kaikkein lähimpänä olevia, siitä että meidän halumme ovat melkein aina egoistisia, ja siitä että me emme kohtaa elämässä vain lähimpiämme, niitä joita rakastamme, vaan myös muita ihmisiä, joita me emme rakasta.

Ystävyys ei ole velvollisuus, koska rakkautta ei voi pakottaa; mutta se on hyve, koska rakkaus on hyvä ominaisuus. Mitä ajattelisimme ihmisestä, joka ei rakasta ketään? Ja toisaalta, huomauttaa Aristoteles, ”kiitämme niitä jotka rakastavat ystäviään”, tosiasia joka vahvistaa sen, että ”ystävyys ei kuulu vain elämän välttämättömyyksiin, vaan se on myös jaloa!” Epikuros sanoo samaa: ”Ystävyys on aina jalo asia (arete)” toisin sanoen hyve, ja tämä hyve ystäviämme kohtaan vetää perässään kaikkia muita hyveitä, tai se voisi tehdä niin, jos voisimme elää täysin johdonmukaisesti sen mukaan. Jos joku ei ole jalomielinen ystäviään kohtaan (tai lapsiaan jne.), se johtuu yhtä paljon siitä, että häneltä puuttuu rakkautta kuin että häneltä puuttuu jalomielisyyttä. Samoin on asia, jos joku osoittaa heikkoutta, kun hänen pitäisi puolustaa ystäviään, tai jos hän ei voi antaa heille anteeksi, kun heidän tekojaan pitäisi arvostella. Tällöin häneltä puuttuu rakkautta siinä missä rohkeutta tai armeliaisuuttakin. Rohkeus, armeliaisuus ja jalomielisyys nimittäin koskevat kaikkia, riippumatta siitä, rakastavatko he vai eivät, mutta jos rakkautta puuttuu, ne muuttuvat hyveinä paljon välttämättömämmiksi. Tämä johtaa siihen, mitä olen kutsunut moraaliseksi elämänohjeeksi: toimi ikään kuin rakastaisit. Sitä vastoin kun rakkautta riittää, seuraavat muut hyveet spontaanisti perässä, kuin itsestään selvinä, siinä määrin, että ne nollautuvat erillisinä ja erityisen moraalisisina hyveinä. Äiti, joka antaa lapselle kaikki mitä hänellä on, ei ole jalomielinen, koska hänellä ei ole tähän tar-

vetta: hän rakastaa lastaan enemmän kuin itseään. Äiti, joka on valmis kuolemaan lastensa puolesta, ei ole rohkea, tai on sitä vain ikään kuin kaupanpäälliseksi: hän rakastaa lapsiaan enemmän kuin elämäänsä. Äiti, joka antaa lapselleen kaiken anteeksi ja hyväksyy tämän sellaisena kuin tämä on, ei ole armelias: hän rakastaa lapsiaan enemmän kuin oikeutta tai hyvää. Löytyisi muitakin esimerkkejä, erityisesti Jeesuksen ja pyhimysten elämästä. Mutta ne olisivat kaikki historiallisesti kyseenalaisia tai vaikeita tulkita. Onko Jeesus todella ollut olemassa? Mitä hän koki? Missä määrin pyhimykset ovat pyhimyksiä? Mitä voimme tietää heidän mielipiteistään, vaikuttimistaan ja tunteistaan? Legendoja on aivan liian paljon, etäisyys on aivan liian suuri. Vanhempien, erityisesti äitien rakkaus on lähempänä meitä, näkyvämpää ja aivan yhtä esimerkillistä. Jos legendoja esiintyy, niin kuin niitä esiintyy kaikkialla, voimme ainakin verrata niitä kouriintuntuvaan todellisuuteen. Ja mitä huomataan? Että lapsiaan rakastavilla äideillä on suurin osa niistä hyveistä, joita meiltä (ja myös heiltä) puuttuu tavallisissa tapauksissa, tai paremminkin, että rakkaus astuu melkein aina heidän kohdallaan näiden hyveiden tilalle ja vapauttaa heidät niistä koska melkein kaikki hyveet ovat moraalisesti välttämättömiä vain jos rakkaus puuttuu. Mikä on uskollisempaa, viisaampaa, rohkeampaa, armeliaampaa, lempeämpää, rehdimpää, yksinkertaisempaa, puhtaampaa, myötätuntoisempaa ja oikeudenmukaisempaa (kyllä, oikeudenmukaisempaa kuin oikeus itse!) kuin tämä rakkaus? Joku voi väittää ettei aina ole näin. Ei olekaan, tiedän se hyvin: äidit saattavat olla mielenvikaisia, hysteerisiä, omistushaluisia, kaksinaamaisia, ylpeitä, väkivaltaisia, mustasukkaisia, ahdistuneita, surullisia ja narsistisia... kyllä, kyllä. Mutta rakkaus sekoittuu tähän lähes aina, ja vaikka se ei poistakaan näitä vikoja, ne eivät liioin poista rakkautta. Comte Sponville, A. 2001. Pieni kirja suurista hyveistä. Helsinki: Basam Books.

25. tunti Seksuaalisuus ja seksi

Mitä seksuaalisuudella ja seksillä tarkoitetaan? Keskeistä on pohdittua *seksin ja moraalin suhdetta* sekä sitä, millä tavalla *ennakkoluulot* sekä vallitsevat käsitykset leimaavat käsitystämme seksuaalisuudesta ja seksistä.

Toteutustapa 1. Opiskelijat lukevat oppikirjasta sivut 119–122.

- Mitä tunteita ja näkemyksiä teksti herätti?
- Onko tekstissä esitetty asenne tai arvomaailma yleinen? Miksi? Miten se ilmenee?
- Miten opiskelijat suhtautuvat tekstissä esille tuleviin mielipiteisiin?

Toteutus 2. Järjestetään gallup. Jaetaan opiskelijoille oheinen kysely (*Opetusaineisto 51*), johon jokainen täyttää nimettömänä arvojärjestykseen mielestään keskeisimmän seksiin kuuluvan käsitteen. Vaihtoehdot kuvaavat neljää keskeistä seksuaalietiikan historiallista vastaustapaa, eli *seksiä ja lisääntymistä*, *seksiä ja avioliittoa*, *seksiä ja rakkautta* sekä *seksiä sinänsä* (ei yhteydessä mihinkään ulkopuoliseen). Opettaja tai pari opiskelijaa laskee keskiarvon ja tuloksista keskustellaan.

- Millä perusteella eniten ääniä saanut on paras vaihtoehto?
- Entä millä perusteella vähiten ääniä saanut on huonoin?
- Onko moraalisen toiminnan näkökulmasta vaihtoehdoilla eroa?

Kummankin toteutustavan jälkeen voidaan keskustella seksistä ja seksuaalisuudesta (*Opetusaineisto 52*). Edellisen keskustelun tuloksia voidaan vielä kerrata ja samalla on paikallaan nostaa esille myös muita näkökulmia.

Seksiin liittyvät asiat

Pane seuraavat asiat arvojärjestykseen sen mukaan, miten keskeiseksi ajattelet asian suhteessa seksiin.

1 = tärkein ja 4 = vähiten tärkein.

Seksiin kuuluu / Harrastan seksiä, koska siihen kuuluu

- lisääntyminen (suvun jatkaminen)
- avioliitto
- rakkaus
- vain seksiä, ei mitään ulkopuolista.

Seksuaalisuus ja seksi

Seksuaalisuus

- Seksuaalisuus on jokaisella ihmisellä oleva ominaisuus.
- Seksuaalisuus on halua kokea seksuaalista mielihyvää (vrt. halu tyydyttää nälän tunne).
- Seksuaalinen minäkuva on yksilöllinen ja kehittyy läpi elämän.
- Erot kahden heteron seksuaalisen minäkuvan välillä voivat olla suuremmat kuin heteron ja homon välillä.

Seksiä, seksiä

- Seksi on seksuaalisuuden ilmenemismuoto. Tarkoituksena herättää seksuaalista kiihotusta.

– Suhtautumistapoja:

Seksi ja lisääntyminen

- Seksiä tulee harrastaa vain suvunjatkamisen mielessä.
- Nykyään länsimaissa tätä näkemystä edustavat lähinnä fundamentalistiset kristityt.

Seksi ja avioliitto

- Seksiä tulee harrastaa vain avioliitossa.
- Perustelut lähinnä uskonnollisia, mutta kulttuurinen vaikutus edelleen voimakas.

Seksi ja rakkaus

- Seksiä tulee harrastaa vain suhteessa, joka perustuu rakkauden tunteelle.
- Hyvin yleinen käsitys, joka korostaa parisuhteiden rakkaudelle perustuvaa luonnetta erotuksena aiempien vuosisatojen järjestetyille avioliitoille.

Seksi sinänsä

- Seksi voi olla fyysisesti ja henkisesti tyydyttävää ilman mitään ulkopuolista (avioliitto, rakkaus).
- Seksi seksinä ei ole moraaliton asia, jos suhde on tasavertainen ja vastavuoroinen.

Elämän mielekkyys

26. tunti Ilo ja onnellisuus

Pohditaan ilon ja onnellisuuden luonnetta tunteina sekä tunteiden merkitystä hyvässä elämässä.

Aihetta voi lähestyä tutustumalla erilaisiin näkemyksiin onnellisuuden merkityksestä elämässä (*Opetusaineisto 53*) tai vaihtoehtoisesti lukemalla Aristoteles-katkelman (*Opetusaineisto 54*).

Toteutustapa 1. Jokainen opiskelija keksii kolme asiaa, jotka tekevät elämästä onnellisen, ja kirjoittaa ne taululle. Tämän jälkeen keskustellaan siitä, mitkä asiat ovat välttämättömiä ja mitkä yhteensopivia onnellisuuden kannalta.

Onni ja raha -aineiston (*Opetusaineisto 54*) avulla havainnoidaan ajatusta, jonka mukaan lisääntynyt hyvä (esimerkiksi raha) ei välttämättä lisää onnellisuutta. Keskustellaan myös epikurolaisesta näkemyksestä, jonka mukaan ihmiselle, jolla on ystäviä, vapautta ja mahdollisuus toteuttaa itseään, on enemmän hyötyä rahasta kuin ihmiselle, jolla niitä ei ole.

Toteutus 2. Tarkastellaan Spinozan näkemystä aktiivisten tunteiden roolista keskeisten elämän tavoitteiden toteuttamisessa (*Opetusaineisto 55*). Kaikki seitsemän kohtaa käydään kriittisesti läpi, minkä jälkeen tarkastellaan aineistoa onnesta ja rahasta (*Opetusaineisto 54*). Keskustellaan yksilöllisestä ja yhteisöllisestä onnesta.

Onni

Onneton Sokrates on parempi kuin onnellinen sika.

Parempi iloinen sika kuin hysteerinen Sokrates.

Onni on kuin uni; sen tiedostaa vasta herättyään.

Onnen puutteen tunne johtuu siitä, että ihmisellä on aikaa pohtia, onko hän onnellinen vai ei.

Onnellinen on hän, joka elää päivän kerrallaan pyytämättä enempää ja vaalien elämän yksinkertaisia perusarvoja.

Se on onnellinen, joka ei sure sitä mitä häneltä puuttuu, vaan iloitsee siitä mitä hänellä on.

Menestys on sitä, että saa haluamansa. Onni on sitä, että haluaa saamansa.

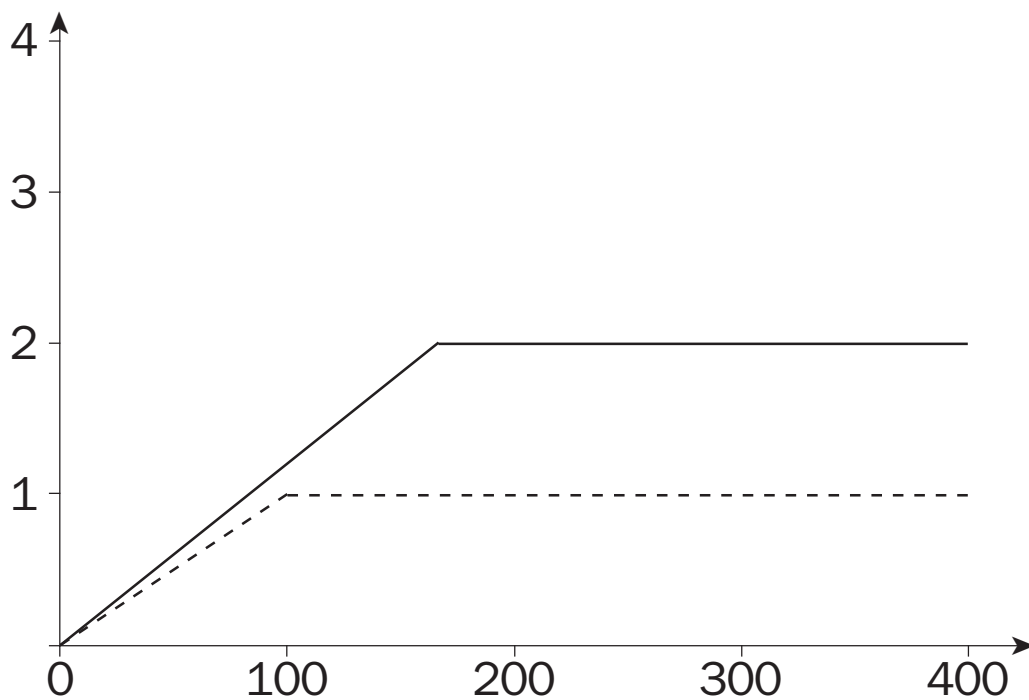
Olen tunnollisesti laskenut kaikki osakseni tulleet puhtaan ja aidon onnen päivät. Niitä on kaikkiaan neljätoista.

Onnelliset ihmiset ovat ikävimpiä ja väsyttävimpiä.

Onni ei piile onnessa vaan sen tavoittelussa.

Onni ja raha

Epikurolaisten näkemys rahankäytön ja onnellisuuden välisestä suhteesta

- - - - - Rahan ja onnellisuuden välinen suhde ihmisellä, jolla ei ole ystäviä, vapautta ja mahdollisuutta toteuttaa itseään
- Rahan ja onnellisuuden välinen suhde ihmisellä, jolla on ystäviä, vapautta ja mahdollisuus toteuttaa itseään

Spinoza (1632–77) onnellisuudesta

- Ihmisenä tule ymmärretyksi omana itsenäsi. Sitä, mitä olet tehnyt, mitä teet ja mitä päätät tehdä, ei tulisi ymmärtää tai oikeuttaa minkään sinulle vieraan asian kautta.
- Ole aktiivinen mieluummin kuin passiivinen suhteessa kaikkeen, mikä koskee sinua.
- Ole mieluummin syy kuin seuraus.
- Ylläpidä kykyä tehdä mitä haluat.
- Ole vapaa.
- Saata loppuun se minkä aloitat.
- Pidä kiinni siitä mitä haluat olla. Ylläpidä sitä.

Onnellisuudesta

Aristoteles (384–322 eaa.)

Kun nyt olemme puhuneet hyveistä ja ystävyydestä sekä nautinnoista, on lopuksi käsiteltävä vielä yleispiirteissään onnellisuutta, sillä se käsityksemme mukaan on ihmisen päämäärä. Esityksemme tiivistyy, jos kokoamme yhteen edellä sanotun. Sanoimme, että se ei ole pelkkä sielun käyttäytymisvalmius, sillä sellainen voi olla jollakin, joka nukkuu koko loppuelämänsä eläen kuin kasvi, samoin kuin kovi-en kohtaloiden lyömällä. Jos siis tätä ei voida hyväksyä ja onnellisuutta on pikemminkin pidettävä jonakin toimintana, kuten edellä on todettu, ja jos jotkut toiminnot ovat välttämättömiä ja haluttavia suhteessa johonkin muuhun, toiset taas niiden itsensä vuoksi haluttavia, on selvää, että onnellisuus kuuluu itsensä vuoksi eikä jonkin muun vuoksi haluttaviin asioihin, sillä onnellisuudesta ei puutu mitään, vaan se on itsessään riittävä. Itsessään valittavia ovat sellaiset toiminnot, josta ei etsitä niiden ohella mitään muuta. Sellaisia näyttävät olevan hyveen mukaiset toiminnot, sillä jalojen ja hyvien asioiden tekeminen on itsessään haluttavaa.

Miellyttävät huvitukset luetaan myös tällaisiin asioihin, sillä niitä ei valita jonkin muun vuoksi. Nehän ovat meille pikemmin vahingoksi kuin hyödyksi, koska ne saavat meidät lyömään laimin ruumista ja omaisuutta. Monet onnellisina pidetyistä hakevat kuitenkin tällaista ajanvietettä ja siksi tässä mielessä seuralliset ihmiset ovat kernaasti nähtyjä vieraita tyrannien hoveissa. He pitävät miellyttävästi käyttäytyen tyranneille seuraa heidän harrastuksissaan, ja sellaisia ihmisiä tyrannit tarvitsevat. Tällaisen ajatellaan kuuluvan onnellisuuteen, koska vallassaolijat harrastavat sitä. Mutta se ei todista mitään, sillä hyve ja järki, joista hyvät toiminnot syntyvät, eivät riipu valasta. Ja jos nuo ihmiset, jotka eivät koskaan ole maistaneet puhdasta ja vapaata nautintoa, hakevat ruumiillisia nautintoja, ei pidä ajatella niiden siksi olevan muita arvokkaam-

pia. Pitäväthän lapsetkin arvostamiaan asioita parhaina. On siis ymmärrettävää, että kuten lapsista ja aikuisista eri asiat ovat arvokkaita, samoin huonot ja hyvät ihmiset pitävät eri asioita arvossa.

Mutta kuten olemme jo usein sanoneet, arvokkaita ja nautinnollisia asioita ovat ne, jotka ovat sellaisia hyvälle ihmiselle. Jokaiselle on oman luonteen mukainen toiminta arvokkainta ja hyvälle siis hyveen mukainen toiminta. Onnellisuus ei siksi ole huvituksissa; olisi outoa, jos päämäärä olisi huvitus, ja kaikki vaivannäkö ja kärsiminen elämässä tapahtuisi huvin vuoksi, sillä voi sanoa, että valitsemme kaiken jonkin muun vuoksi lukuun ottamatta onnellisuutta, koska se on päämäärä. Vakava toiminta ja vaivannäkö pelkän huvituksen vuoksi näyttää typerältä ja sangen lapselliselta. Mutta se Anakharsiksen väite näyttää osuvan oikeaan, jonka mukaan huvitus on vakavaa toimintaa varten. Huvi on rentoutumista, jota ihmiset tarvitsevat, kun he eivät pysty työskentelemään yhtäjaksoisesti. Rentoutuminen ei ole päämäärä; se tapahtuu toiminnan takia.

Onnellinen elämä näyttää olevan hyveellistä. Sellainen elämä vaatii vakavaa paneutumista eikä se toteudu vain huvittelemalla. Ja sanomme vakavia asioita paremmiksi kuin hauskoja ja huvituksiin liittyviä asioita, ja paremman toimintaa pidämme aina parempana oli sitten kysymys osistamme tai kahdesta ihmisestä. Ja paremman toiminta on suurempi-arvoista ja enemmän onnellisuuteen kuuluvaa. Ruumiillisista nautinnoista voi nauttia kuka tahansa, vieläpä orjakin yhtä hyvin kuin paras ihminen, mutta kukaan ei silti pidä orjaa onnellisena, jos hän ei saa päättää elämästään. Onnellisuus ei siis liity tuollaiseen ajanvietteeseen, vaan hyveelliseen toimintaan, kuten edellä on jo sanottu. Aristoteles 1989. Nikomakhoksen etiikka. Helsinki: Gaudeamus.

Tavoitteena on ymmärtää *pahan eri merkityksiä* ja keskustella pahan ”objektiivisuudesta” filosofisen tai tieteellisen käytön ja arki-kielen sekä kokemuksellisuuden näkökulmista. Lisäksi keskustellaan siitä, miten maailmaa pitäisi tai voisi parantaa.

Johdantona voidaan tarkastella filosofi Timo Airaksisen väittämää (*Opetusaineisto 57*) ja pohtia sitä, tekeekö väittämä puheet pahuudesta turhiksi. On hyvä antaa oppilaiden miettiä väittämää rauhassa, ennen kuin keskustelu alkaa. Onko siis syytä puhua pahasta, jos objektiivista teoriaa pahuudesta ei löydy? Vaihtoehtoisesti pahaa voidaan lähestyä sanontoja hyödyntäen (*Opetusaineisto 58*).

Toteutus 1. Oppilaat tekevät pienryhmissä lyhyen esityksen aiheesta *Näin poistaisin pahan maailmasta*. Jotta tehtävä olisi tarpeeksi haastava, on syytä korostaa, että ratkaisujen on oltava realistisia ja jokseenkin toteutettavissa. Esitelmien jälkeen keskustellaan, tekisivätkö toimet maailmasta todella paremman paikan.

Toteutus 2. Tarkastellaan pahan eri merkityksiä (*Opetusaineisto 59*). Pohditaan, miten ja missä muodoissa ne esiintyvät Suomessa ja maailmassa. Miten pahuutta sen eri muodoissa on mahdollista vastustaa? Onko syytä vastustaa? Tutustaan keskusteluun pahuudesta (*Opetusaineisto 60*) ja pohditaan väkivallan ja pahuuden suhdetta.

Etiikan objektiivisuudesta

Filosofian professori Timo Airaksinen

Valitettavasti ainakaan filosofiasta ei löydy teoriaa, joka selittäisi etiikan objektiivisuuden... Ei tieteenfilosofiassakaan uskota enää tosiasioihin ja luonnon salaisuuksien paljastamiseen. Jos tiede ei ole objektiivista, niin miksi etiikka olisi? Tämä ihmisen maailma on niin monimutkainen, että sen selkeys on harhaa. Kun koko tarina on kerrottu, oikea ja väärä loistavat poissaolollaan... Helsingin Sanomat 10.10.1996

Pahuudesta

Ei paha ole kenkään ihminen, vaan toinen on heikompi toista.

Pahat tekevät sellaista, josta hyvät vain uneksivat.

Ottaen huomioon ihmisten pahuuden he käyttäytyvät aivan ihailtavasti.

Moraali on teoria, jonka mukaan ihmisen teot ovat joko hyviä tai pahoja ja yhdeksänkymmentä prosenttia niistä on pahoja.

Kun olemme pahan valassa, emme koe sitä pahana vaan velvollisuutena, jopa hyveenä.

Mitään paha ei voi sattua hyvälle ihmiselle.

Pahuus on aina mahdollisuus, hyvän tekeminen vaikeaa.

Pahuus

Luonnollinen paha

- Luonnonkatastrofit

Moraalinen paha

- Yleisen moraalin vastaiset teot rangaistaan paheksunnalla, vankilalla jne.

Radikaali paha

- Pahuus, joka on asettunut moraalin yläpuolelle, esim. Stalinin ja Hitlerin hirmuvalta.

Metafyysinen paha

- Paha on voima maailmassa, uskonnoissa usein personifioitu, esim. Saatana.

Pahuus ei poistu lässyttämällä

Sosiaalityöntekijät ja asiakkaat valehtelevat yhdessä vaikeista asioista

Anna-Stina Nykänen

14-vuotias poika ampui nukkuvan isänsä
 Hurjistunut isä hyökkäsi lastenlääkäriin
 kimppuun
 Sekopää puukotti ohikulkijoita
 Nuori äiti käytti lapsiaan seksipuhissa
 Kirveellä pahoinpidellyt mies surmattiin
 puukolla
 Isoisä käytti 13-vuotiasta tyttöä seksuaalisesti hyväkseen
 Tyttärenpoika potki isoäitinsä sairaalaan

Tänä viikonloppuna joukko lastensuojelun parissa työtä tekeviä kokoontui littiin puhumaan pahasta. Luulisi heidän tekevän sitä harva se päivä, eihän lapsia tarvitsisi suojella, ellei jotain pahaa olisi tapahtunut... Mutta toisin on: "Ammattiauttajat eivät kehtaa puhua suoraan siitä, mitä heidän asiakkaansa ovat tehneet. Pelätään, että asiakkaat suuttuvat tai pelästyvät", sanoo Ensi- ja turvakotien liiton psykologi Hannele Törrönen.

Siinä missä media mässäilee puukoniskulla, auttajat hyssyttelevät.

Ongelmanuorten ja -perheiden tekemisiin ei kukaan hevin puutu, ennen kuin jotain todella järkyttävää ja peruuttamatonta todistetavasti tapahtuu.

Kotkassa ikätoverinsa surmanneet pojat olivat olleet vuosikausia lastensuojelun asiakkaita, joita oli osattu pelätä. Ja kun 14-vuotias poika Paltamossa viime viikolla ampui isänsä, osa naapureista kertoi, että hekin pelkäsivät miestä, tiesivät perheen ongelmista ja tunsivat myötätuntoa poikaa kohtaan. Vaikea on kuvitella, etteikö jotain huolestuttavaa olisi ollut havaittavissa myös siinä lahtelaisessa perheessä, jossa äitiä epäillään lastensa myymisestä useiden eri miesten seksikumppaneiksi.

Törrösen mukaan esimerkiksi vauvojen kaltoinkohtelua katsotaan usein läpi sormien. Vasta kun lasta pahoinpidellään, siihen puututaan. Ja silti julkisuuteenkin vuotaa tapauksia, joissa lapsi on hakattu henkitoreisiin, mutta ketään ei rangaista, vaan lapsi palautetaan kotiin – usein vedoten lapsen parhaaseen, hänen oikeuteensa elää biologisten vanhempien kanssa.

Sairaalakuntoon pahoinpidellyistä vauvoista pitäisi ilmoittaa viranomaisille, mutta sitäkään ei aina tehdä, koska ei selvitetä, mistä lapsen vammat johtuvat. "Näitä tapauksia ikään kuin ei ole olemassa", sanoo Törrönen.

Auttajat ja autettavat lipsahtavat helposti yhteiseen valheiden verkkoon. Tutkimusten mukaan se johtuu häpeästä.

"Pahantekijät häpeävät, ja auttajat auttavat heitä selviämään häpeästä esimerkiksi leikkimällä, etteivät he tiedä, onko mitään oikeasti tapahtunutkaan", kuvaa lastenpsykiatri Esko Varilo.

Auttajalle pahojen tekojen nostaminen pöydälle on raskasta, koska hän saa siitä helposti syyt niskoilleen. Pitäisi kestää se, että asiakas raivostuu. Ja se, että yhteiskuntakin uskoo mieluummin hyvänsuopia valheita kuin epäilyksiä.

"Eivät auttajat halua olla ikäviä ja typeriä ihmisiä, jotka epäilevät turhia", Varilo huomauttaa. Törrönen sanoo suoremmin: "Ei kukaan halua olla paska."

Sitä paitsi auttajat, niin kuin muutkin ihmiset, uskovat ihan oikeasti hyvään. Se on inhimillistä. "Pahuus on vastenmielistä ja tuskallista", Varilo sanoo. "Auttajatkin haluavat uskoa, että mitään pahaa ei ole tapahtunut. Esimerkiksi vauvan huonon kohtelun havaitsemisen voi tuntua ammatillisestakin niin yökötävän kuristavalta, ettei sellaista haluaisi aja-

tellakaan, saati sitten että joutuu sen kanssa tekemisiin.

Suomalaiset ovat tottuneet uskomaan Eino Leinon säkeisiin: *Ei paha ole kenkään ihminen, vaan toinen on heikompi toista.*

”Se on ihan älytön juttu, ei se pidä paikkaansa”, Varilo sanoo. ”On olemassa pahoja ihmisiä, jotka haluavat vahingoittaa toisia.”

Kun ajatus ihmisen pahuudesta on niin vaikea kestää, teoille koitetaan etsiä hyviä syitä. Varilon mielestä se on kuin tulkitsisi tulivuorenpurkausta: tulkinnat ovat oivaltavia ja oikeita, mutta eivät vaikuta tapahtumien kulkuun.

”Jos sinut tänä iltana raiskataan ja sinulle selitetään, että tekijällä oli vaikea äitisuhde, et tuntisi, että olet tullut ymmärretyksi. Mutta ei tuntisi tekijäkään. Ei hänkään kokisi, että häntä on ymmärretty oikein. Hän kokisi selityksen valehteluna”, Varilo sanoo.

Tekijällä on oikeus tuntea tehneensä väärin. Hänellä on oikeus olla vastuussa teoistaan.

Törrönen on samaa mieltä: ”Myös asiakkaita kohtaan on väärä, jos ei uskalleta puhua suoraan. Häpeä ja yksinäisyys jatkuvat, ja jäljelle jää petetyksi tulemisen tunne.”

Suuri yleisö pohtii ongelmatapauksia usein omien kokemusten kautta: olenhan minäkin joskus tukistanut ja silitellyt... Pahoinpitelyissä ja inestissä on kyse jo ihan toisen luokan asiasta.

Yleensä ihmiset tuntevat aika vähän häpeää, mutta sitäkin enemmän syyllisyyttä. Se saa ihmiset korjaamaan käyttäytymistään. Lastensuojelun asiakkaille on kuitenkin tyypillistä, että he eivät tunne niinkään syyllisyyttä, mutta sitäkin enemmän häpeää. Sietämätön häpeä johtaa peittelyyn, kieltelyyn ja röyhkeyteen. Häpeän pakeneminen röyhkeyteen voi johtaa entistä roisimpiin tekoihin.

Varilon mukaan hankalimmissa perheissä erotaan surutta ja selittelemättä tyyliin: hyvä että siitä paskasta päästiin. Sukupuoli voi olla täysi sekasotku, eikä lapsilla ole käsitystä siitä, mitä isä ja äiti tarkoittavat. Perverssiä seksiä harrastetaan mielivaltaisesti. Suvun sisäl-

lä on mafiatyyliin rikoksia tekevä miesjoukko, jota naiset suojelevat. Koko suku on erilaisten oireiden vyyhti.

Tällaisissa perheissä ei ole totuttu keskustelemaan, eikä heitä välttämättä puheella myöskään pystytä auttamaan. Hyväksyminen, ymmärtäminen ja porvariston hillitty charmi ei tällaisiin perheisiin pure, niin kuin Varilo sanoo. Auttamisenkin on tapahduttava tekojen tasolla.

Varilon mielestä esimerkiksi Kuttulan nuorisokodin menetelmiä arvosteltaessa pitäisi muistaa, että siellä olevilla lapsilla on poikkeuksellinen tausta, usein takana on pitkä rikos- ja laitospöytä, eikä heitä huolita enää minnekään muualle. Heillä normaalin kasvatuksen aika on jo auttamatta ohi.

Törrösen mielestä nyt uskotaan liiaksikin positiiviseen ajatteluun ja hyvällä yrittämiseen. Raivopäisille nuorillekin tarjotaan mieluummin jotain kivaa ja hauskaa sen sijaan, että asetettaisiin rajoja ja vaatimuksia.

”Suomi on täynnä tukemispuhetta. Mutta mitä oikein tuetaan? Pehmeä, mukava ja neutotteleva ote ei huomioi lainkaan ihmisen primitiivisiä puolia, sitä että ihmiset ovat välillä myös petomaisia ja käyttäytyvät järjettömästi”, Törrönen sanoo.

Törrösen mielestä ammattiauttajat toimivat kuitenkin vain yhtä lepsusti kuin useimmat lasten vanhemmat nykyään. Sallivuus on ajan henki.

”Koulun vanhempainillassa voidaan keskustella siitä, saavatko 11-vuotiaat juoda limuviinaa tai voivatko vanhemmat olla mukana päättämässä, mihin kohteeseen leirikoulu järjestetään. Kun lapsi huutaa kaupan kassalla hysteerisenä, vanhemmat suostuvat mihin tahansa...”

”Raivoamista ei keestetä, itku ei siedetä – ja juuri siksi annetaan liikaa valtaa uhoamiselle ja pullistelulle”, Törrönen sanoo.

Hän kysyy, mitä yhteistä on kaikilla nuorison ääriliikkeillä. ”Oli kyse sitten skineistä, saatananpalvojista tai äärilaidan eläinaktiviteista, kaikki ne katsovat oikeudekseen käyttäen väkivaltaa.” Helsingin Sanomat 17.1.1999

Laaditaan oma hyvän elämän suunnitelma ja pohditaan tulevaisuutta omasta elämänkatsomuksesta käsin. Kurssi huipentuu siis oman elämänsuunnitelmaan ja omien arvojen tutkimiseen. Koska aihe on laaja ja toteutustapoja monia, opettajan kannattaa laatia tuntisuunnitelma kolmeksi oppitunniksi.

Toteutustapa 1. Pohditaan pienryhmissä, mitkä ulkoiset osa-alueet (parisuhde, perhe, ura, raha, vaikutusvalta, ystävyys) ja sisäiset osa-alueet (terveys, onnellisuus, nautinnot) on syytä huomioida elämänsuunnitelmassa, ja kirjataan ne. Tämän jälkeen jokainen opiskelija asettaa osa-alueet henkilökohtaiseen tärkeysjärjestykseen.

Kun jotkut opiskelijat ovat esittäneet omat listansa kaikille, verrataan *hyvän elämän* käsitettä *oikean elämän* ja *menestyksekään elämän* käsitteisiin (*Opetusaineisto 61*). Millaiseen elämään opiskelijoiden elämänsuunnitelmat viittaavat?

Toteutus 2. Opiskelijat valitsevat oman elämänsuunnitelmansa sisällön ja pisteyttävät osa-alueet (*Opetusaineisto 62*). Tämän jälkeen keskustellaan parin kolmen vapaaehtoisen opiskelijan elämänsuunnitelman realistisuudesta ja toteutusmahdollisuuksista. Mihin asioihin ihminen voi itse vaikuttaa ja mitkä asiat ovat oman vaikutusvallan ulkopuolella?

Lopuksi tarkastellaan kolmea elämänfilosofista näkemystä hyvästä elämästä (*Opetusaineisto 63*) ja pohditaan niitä itse kukin oman elämänsuunnitelman kannalta.

Toteutus 3. Valitaan kolme tärkeämmäksi koettua elämänsuunnitelman osa-aluetta, minkä jälkeen kukin luo oman vision parhaasta mahdollisesta elämästä seuraavasti:

Kuvittele saavuttavasi suurimmat toiveesi. Sinulla on esimerkiksi ammatti, jota olet aina halunnut, tai elät parhaassa mahdollisessa suhteessa. Älä välitä siitä, onko toiveen toteutuminen todennäköistä. Tärkeintä on kuvitella itse tilanne. Kirjota lyhyesti (n. 10 min), millainen visiosi on.

Tämän jälkeen opettaja pyytää oppilaita tarkastamaan visionsa. On syytä korostaa vielä kerran, että tarkoituksena on laatia visio, joka on kaikkien unelmien täyttymys. Mahdolliset ”latistajat” (*Opetusaineisto 64*) poistetaan.

Tarkennetun vision jälkeen oppilaat saavat tehtäväkseen tarkastella sitä, miten heidän visionsa poikkeaa nykytilanteesta. Vertaakaan esimerkiksi nykyistä asuinpaikkaa vision asuinpaikkaan. Kaksi vapaaehtoista opiskelijaa esittelee visionsa ja niiden suhdetta nykytodellisuuteen pohtimalla visionsa järkevyyttä ja vaa-dittavia toimia sen toteuttamiseksi.

Toteutus 4. Opetusaineisto 19:n (s. 33) perusteella puolet opiskelijoista valitsee itselleen kolme tärkeintä arvoa ja puolet kolme

sellaista arvoa, joiden he uskovat olevan tärkeitä muille ryhmän opiskelijoista.

Opettaja merkitsee tulokset kalvolle (esimerkiksi omat tärkeät arvot punaisella ja muille tärkeät arvot sinisellä tussilla) vetämällä viivan arvon viereen aina kun se mainitaan. Tuloksia verrataan ja keskustellaan siitä, miten näkemykset omista tärkeimmistä arvoista kohtaavat näkemykset muiden tärkeistä arvoista.

Toteutus 5. Oppikirjan viimeisen luvun (s. 148–156) jälkeen pohditaan elämää pessimismin ja optimismin sekä positiivisuuden ja negatiivisuuden näkökulmasta. Ketkä opiskelijoista pitävät elämää negatiivisena, ketkä positiivisena? Pohditaan, mitkä asiat tekevät elämän elämisen arvoiseksi ja mitkä eivät.

Luetaan katkelmat Jean Cocteaun teoksesta *Oopiumi* sekä Esa Saarisen kirjasta *Erektio Albertinkadulla (Opetusaineisto 65)* ja verrataan niitä toisiinsa. Tekstejä voi lähestyä pohtimalla sitä, miten ”suomalaisia” niissä esiintyvät ajatukset ovat. Miten ne ilmentävät alakuloisuutta, iloa ja sisua?

Toteutus 6. Opiskelijat kertovat kolme asiaa, jotka latistavat tai estävät heidän tämänhetkisen elämänsuunnitelmansa tai sen osan toteuttamista. Miten he voisivat päästä irti latistajista?

Dialoginen toteutus: Mitä on hyvä elämä? Mitä on mielekäs elämä/työ/opiskelu?

Menestyksenkäs elämä	Hyvä elämä	Oikea elämä

Elämänsuunnitelma

Sisältää

Tärkeysjärjestys (1–10)

Työ/ura

Vapaa-aika

Ihmissuhteet

Eläke

Tärkeimmät saavutukset

Asuminen

Yhteisön muoto

Poliittiset pyrkimykset

Varallisuus

Vaikutusvalta

Sivistyksellisyys

Muuta

Kolme elämänfilosofista näkemystä hyvästä elämästä

Stoalaisuus

Hyvä elämä on luonnonmukainen elämä.

Meidän mielenrauhaamme ja elämäämme häiritsevät enemmän omat käsityksemme ja uskomuksemme kuin itse todellisuus.

Halujen hallinta, oikea ajattelu ja velvollisuuksien hoitaminen on hyvän elämän ehto.

On väärin uskoa ja vaarallista odottaa, että maailma mukautuu toiveidemme mukaan.

Herakleitos

Kaikki muuttuu, mikään ei ole pysyvää.

Me emme elä elämäämme, elämä elää meidän kauttamme.

Minun ja maailman rajat eivät ole selkeitä.

Pysyvyys elämässä on illuusio, kaikki muuttuu.

Aristoteles

On harhaa uskoa, että voisimme ymmärtää mitään pelkkien käsitteiden (mielikuvien, ideoiden) kautta. Kokemus ja havainto ovat valttia.

Elämänvalinta ja -hallinta on mahdollista ainoastaan sellaisille ihmisille, jotka kykenevät hallitsemaan intohimojaan.

Olemme yhteisöllisiä eläimiä. Siksi opimme enemmän yhteistyössä muiden kanssa ja muilta kuin yksinäisellä pohtimisella.

Elämänsuunnitelman latistajat

En voi saada mitä haluan.

Haluan jotakin mitä muutkin haluavat.

Sillä ei ole väliä mitä haluan.

Tiedän jo mitä haluan.

Pelkään mitä haluan.

En tiedä mitä haluan.

Oopiumi

Jean Cocteau (1889–1963)

Ihmisessä vaikuttaa jonkinlainen kiinnite, jonkinlainen mieletön ja järjenvastainen tunne, joka saa hänet luulemaan pihalla leikkiviä lapsia jonkinlaiseksi kääpiöroduksi, sen sijaan että näkisi heidät röyhkimyksinä, jotka pian potkivat hänet tieltään pois. Eläminen on putoamista vaakasuoraan. Ilman tuota kiinnitettä olisi elämä, tuosta putoamisnopeudesta jatkuvan ja täydellisen tietoisena, täysin sietämättömyyttä. Kiinnite auttaa kuolemantuomittua nukkumaan. Minulta tuo kiinnite puuttuu. Luulen, että se johtuu jostakin sairaasta rauhasesta. Lääketiede pitää tuota puutetta liiallisena tietoisuutena, älyllisenä ylivoimana. Kaikki todistaa sen puolesta, että muissa ihmisissä tuo kiinnite vaikuttaa yhtä välttämättömänä tekijänä kuin tottumus, joka estää meitä huomaamasta miten hirvittävä on joka-aamuinen pakko nousta vuoteesta, ajaa partansa, pukeutua ja syödä. Siitähän todistaa jo valokuva-albumeiden kokoaminen, hullunkurinen halu tehdä romahtamisesta juhallisten monumenttien sarja. Cocteau, J. 1987. Oopiumi. Helsinki: Odessa.

Erektio Albertinkadulla

Esa Saarinen (s. 1953)

Miten väistämättömään kuoleman teeman lopullisesti lukitut kärsimysnäytelmät, sellaiset kuin Hurskas kurjuus tai Hiltu ja Ragnar, voisivat olla elämän ylistystä? Nuorena nukkuneessa romaanissa – – kuolee paitsi päähenkilö, hänen vanhempansa ja sisarensa, samalla koko suku. Sukutalo – joka Sillanpään ajattelussa on arvokkaan ihmisyyden perimmäinen ankkuri – on siirtynyt vieraille jo aikaisemmin. On työläs nähdä, miten tämä aito sillanpääläinen, sammuvan sukuhaaran kuolemankronikka edustaa elämän asiaa. Jos Sillanpää on elämänrakastaja, hänen ”vitalisminsa” on sitä perverssiä suomalaista laatua, jossa ihmisen väkevin elämäntapahtuma on käsillä vasta kun hän kuolee. Tuon filosofian mukaan esimerkiksi julkisuudenkipeä pintafilosofi E. Saarinen on – Hurskaan kurjuuden alaotsikon sanoin – päättynyt suomalainen elämänkerta. Tosin mies itse ilmoittaa aikovansa elää vielä 35–50 vuotta mutta sillanpääläisessä ihmisfilosofiassa se on sivuseikka. Kyllä Siljakin alkoi Armastansa rakastaa ja jatkoipa hän työntekoa vielä senkin jälkeen, kun keuhkoista ryöpsähti yskän kanssa tummaa verta lumeen! Viimeistään sekuntia ennen kuolemaa selviää jopa Albertinkadun filosofi-keimaillalle, kuinka turhaa ja tarpeetonta koko tuo mahdollisuuksien ja toivon takaa-ajo loppujen lopuksi oli.

E. Saarinen kyllä pahoittelee kuolemansa, eikä hän odota sanottavalla innostuksella niitä väistämättömiä vuosia, jolloin erektio ei ojentaudu nykyisessä voimassaan. E. Saarisen kuolema on narsistifilosofin omasta näkökulmasta valitettava tapahtuma. Silti hän kysyy, kaikella kunnioituksella: onko jo tänään pidättäytyttävä rakastelemasta sillä perusteella, että kerran se lysti kuitenkin loppuu? Saarinen, E. 1988. Erektio Albertinkadulla. Porvoo: WSOY.

Internet: www.tammi.net/dialogi

OPETTAJAN AINEISTO

TAMMI
Oppimateriaalit
www.tammi.fi/oppimateriaalit

K 17.07
ISBN 951-26-4847-4

9 789512 648474